

KIRKEGÅRDEN

April 2012

32. årgang

2

HTF finder altid en løsning

Vores store produktprogram sikrer altid den rigtige løsning til den rigtige pris. Ring til Danmarks største leverandør af køretøjer til kirkegårde, både når det gælder salg, service og reservedele.

MINILAST - en HTF klassiker

Minilast er et sikkert og stabilt produkt, som med de mange udbygningsmuligheder kan bruges til mange forskellige opgaver. Fås med enten el, benzin eller diesel motor.

EVO - nyt tiltag fra HTF

48V el motor som udnytter batterierne optimalt. Evo bærer op til 1400 kg nyttelast og har en rækkevidde på op til 100 km på én opladning.

NYHED

Stort udvalg - Transporter - Løvsuger - Redskabsbærer Ring og forhør!

Løvsuger MK6

Superstærk løvsuger løsning, også når pladsen bliver trang. Top effektivt filtersystem sikrer et godt og sundt arbejdsmiljø.

Farmertruck

En robust og stærk maskine. 500 kg nyttelast. Hastighed ca. 15 km/t. El eller benzin motor.

Landsdækkende salg og service

Ring efter uforpligtende konsulentbesøg eller kontakt en af vore salgskonsulenter for rådgivning.

Fyn/Sjælland: Christian Nissen: 40 34 54 66

Jylland: Josef Hart: 20 92 97 10

HTF A/S
Virkelyst 66
Gjellerup
DK-7400 Herning

www.htf-as.dk
Phone +45 97 11 64 66
Fax +45 97 11 90 54
htf@htf-as.dk

INDHOLD

s. 04	Cypresbladlus – en ny trussel?
s. 07	Kirkegårds konferencen 2012
s. 12	Hvad kan vi gøre for at kirkegårdene beholder et passende plejeniveau?
s. 16	Krematoriekursus
s. 20	En kirkegårdsleders oplevelser under den tyske besættelse 1940-45 på Hillerød Kirkegård
s. 25	Blomberg – 3 generationer
s. 30	Ændring af gravstedernes fredningstid
s. 36	Fra Ministeriet for Ligestilling og Kirke - Anvendelse af pesticider...
s. 40	Profil – Poul Stahlschmidt
s. 42	Stillingsopslag
s. 43	”En god staude til kirkegården” – Guldjordsbær
s. 44	Kort nyt
s. 46	Kalender

FORSIDE

Udviklet eller afviklet?

Fra Brompton Cemetery i Sydvest London. Foto: Vagn Andersen.

REDAKTION

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen,
Humblebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Jens Dejgaard Jensen,
Silkeborg Kirkegårde og Krematorium
Tlf. 2393 9300
E-mail: jdj@hvejsel.eu

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 – Fax 4586 4157
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Redaktion:

Jens Zorn Thorsen,
Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jeztho@gmail.com

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
E-mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Tommy Christensen,
Svendborg Kirkegårde og Krematorium
E-mail: tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Asger Christensen,
Hørsholm Kirkegård
E-mail: asger@hoersholmkirkegaard.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 3, 2012 sendes til lene.bladet@mail.dk senest d. 25. maj 2012
Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

CYPRESBLADLUS – EN NY TRUSSEL?

af Lene Halkjær Jensen,
lene.bladet@mail.dk

Cypresbladlusen er ca. 2,4 mm. lang. Den er brunlig og har ofte en grå, voksagtig belægning. Cypresbladlus ses oftest i store kolonier på kvistene af de angrebne planter. Foto: Nigel Cattlin/Photo Researchers Inc./Scanpix

I løbet af oktober måned 2011, konstaterede Rikke Nørulf, kirkegårdsleder på Brande Kirkegårde, at nogle af kirkegårdens Thuja-hække var angrebet af lus, der forårsagede alvorlige skader på hækkene. Lusene er nu blevet analyseret af Hans Peter Ravn fra Skov og Landskab, og det viser sig, at der med stor sandsynlighed er tale om Cypresbladlus - *Cinara cupressi*.

Cypresbladlusen er en af de nye – og potentielt alvorlige – skadevoldere, der er dukket op i Danmark gennem de senere år. Forekomsten i Brande er den første, der er registreret i nyere tid.

Cypresbladlusen holder til på flere forskellige nåletræsarter. Af de nåletræer vi dyrker i Danmark, vil den primært kunne findes på arter af Thuja, *Chamaecyparis* og *Juniperus* (virginia o.a., men ikke alm. ene - *Juniperus communis*). Den ses hyppigst på Thuja occidentalis og - under varmere himmelstrøg - på *Cupressus* spp.

Udseende

Cypresbladlus er et brunligt insekt, der er klassificeret som en bladlus. Den er omkring 2,4 mm. lang og har ofte en grå, voksagtig belægning. De voksne bladlus kan optræde både med og uden vinger og ses ofte sammen med nymferne, som i de varme perioder produceres i et hastigt tempo. Cypresbladlus ses oftest i store kolonier på kvistene af de angrebne planter.

Skadebillede

Cypresbladlusen suger saft fra kvistene og udskiller en væske, der forårsager nekroser i plantevævet. Nekroserne forhindrer transporten af plantesaft til skudspidserne. De første tydelige tegn på et angreb af Cypresbladlus, er derfor en gul- eller brunfarvning af nåle og skudspidser i de angrebne plantedele. Skadebilledet

I løbet af oktober 2011, begyndte Thujahækkene på Brande Kirkegård at få rødfarvede plamager i større områder. Foto: Rikke Nørulf

Thujahækkene efter klipningen i marts 2012. Der er stadig mange visne områder på hækkene. De værst angrebne hække udskiftes med 'Taxus bacc. 'Brande''. Foto: Rikke Nørulf.

kan variere, fra at enkelte grene eller kviste visner og dør, til at hele planten bukkes under for angrebet. På klippede hække kan nedvisningen være ret udtalt, og det oftest er den nederste del af hækken, der er hårdest angrebet. I stil med andre bladluseangreb, vil man ofte se sodskimmel i forbindelse med et angreb.

Livscyklus

I sommermånederne sker formeringen ved parthenogenese; dvs. at der fødes levende afkom. Senere på sæsonen, når vejret bliver køligere, lægger Cypresbladlusen æg, der overvintrer i barkrevner o.lign. I Italien klækkes de første luseæg i løbet af marts måned. Hvornår udklækningen sker under danske vejrforhold, vides ikke med sikkerhed. En Cypresbladlus lever i gennemsnit ca. 25 dage og der kan fremkomme flere generationer i løbet af en sommer.

Levested

Cypresbladlusen foretrækker skyggefulde områder, og i de varme sommermåneder søger den mod jorden. Man kan derfor opleve, at når de første symptomer på et angreb af Cypresbladlusen viser sig, er der ikke mange lus tilbage på de kviste, hvor symptomerne er synlige. Cypresbladlusen foretrækker varmt og tørt vejr: I de områder, hvor den hidtil har voldt proble-

mer, er angrebene som oftest mindre omfattende i regnfulde og kølige somre.

Bekæmpelse

Bekæmpelse af Cypresbladlusen skal ske på et tidligt tidspunkt; dvs. når de første lus udklækkes og viser sig på kvistene. Erfaringer fra andre lande viser, at en senere bekæmpelse har ringe eller ingen effekt. Når angrebet er så fremskredent, at man kan se misfarvningen på nåle og skudspidser, vil det ofte være for sent med en effektiv bekæmpelse. Det handler altså om at opdage lusene i tide. Som et muligt bekæmpelsesmiddel nævnes Pirimicarb (Pirimor), der er godkendt til bekæmpelse af bladlus.

Udbredelse

Indtil nu, har cypresbladlusen mest optrådt under varmere himmelstrøg, bl.a. i Nordamerika, Afrika, Australien, New Zealand og i flere europæiske lande. Den er således også konstateret i dele af Sverige, Tyskland, England og Holland. I bl.a. Afrika og New Zealand har cypresbladlusen forårsaget alvorlige skader og betragtes som en trussel mod både plantede og naturlige skove. En tidligere registrering viser, at Cypresbladlusen er set i Danmark i 1951, men den har tilsyneladende ikke kunnet trives, når der ikke er registreret senere forekomster. Klimaændringerne vil formentlig betyde, at den frem

over får bedre levevilkår i Danmark. Omfanget af angrebet på Brande Kirkegård, tyder på at Cypresbladlusen sagtens kan trives i Danmark og at den måske kan give alvorlige problemer, hvis man ikke tager sine forholdsregler. Cypresbladlusen er nomineret til at komme med på Top-100 listen over verdens værste invasive arter.

Kilder:

Rikke Nørulf, Brande Kirkegårde
Hans Peter Ravn, Skov & Landskab (KU-LIFE)
Global invasive species database ■

Cypresbladlusens udbredelse

Omfanget af Cypresbladlusens udbredelse i Danmark, kendes ikke i øjeblikket. Oplysninger om evt. forekomst af Cypresbladlus vil derfor være meget velkomne. Hvis man har mistanke om et angreb af Cypresbladlusen, må man meget gerne kontakte **Hans Peter Ravn, Skov & Landskab (KU-LIFE)**
Mail: hpr@life.ku.dk

Observationer fra Brande Kirkegård

End del af Thuja hækkene på Brande gamle kirkegård, som ligger ved kirken, blev i løbet af oktober måned 2011 rødfarvede i store plamager. Ved nærmere eftersyn, kunne vi hurtigt konstatere, at grunden hertil var lus. Lus i massevis, særligt på årsskudene. Der var massive mængder af velnærede grå lus, i forskellige størrelser, med og uden vinger.

Da vi ikke kunne finde ud af, hvad vi havde med at gøre, blev Hans Peter Ravn kontaktet. Nu ved vi lidt mere om krybet, og har valgt at udskifte de værst angrebne hække med *Taxus bacc.* "Brande". På sigt skal alle Thuja hække skiftes. Vi holder de angrebne Thuja hække under skarp observation, og der er i skrivende stund (ultimo marts), ikke konstateret levende dyr i hækkene.

Rikke Nørulf, Brande Kirkegårde

Norcar DK

tlf. 9621 9020

Den perfekte hjælper på kirkegården:

Norcar 755

- Knækstyret
- Har ekstremt snæver venderadius
- Konstrueret med henblik på ergonomi og sikkerhed
- Alle funktioner styres fra et joystick
- Minimal belastning af underlaget
- Smidig i trange omgivelser
- 4-hjulstrukket
- 20 hK Kubota dieselmotor
- Lav egenvægt
- Stort redskabs program, bla. Løvsuger - Gangriver - Gravsstenstang m.m.

Læs mere på www.norcar.com

Ring for nærmere info eller demo af maskinen.

BRANDSOFT

Komplette IT-løsninger
til kirker og kirkegårde

www.brandsoft.dk

Industrivej Syd 13 C · 7400 Herning · Tlf. 9928 3565

KIRKEGÅRDSKONFERENCEN 2012

af KIRKEGÅRDENS redaktion

Inge Lise Pedersen, formand for Landsforeningen af Menighedsråd, gav sit bud på, hvordan man kan løse de udfordringer, som Folkekirken står over for.
Foto: Jørn Skov.

Provst Paw Kingo Andersen mente at ordet "provstiudvalg" lød mere demokratisk end "provsti" og at det var dér, de svære afgørelser om en evt. afvikling af kirkegårde skulle træffes.
Foto: Jørn Skov.

Palle Kristoffersen fra Skov og Landskab kunne byde velkommen til 665 tilmeldte deltagere ved Kirkegårdskonferencen 2012, hvor temaet var "At håndtere udvikling og afvikling".

Inge Lise Pedersen, formand for Landsforeningen af Menighedsråd, måtte konstatere, at selv en minister for Ligestilling og Kirke ikke altid kan planlægge sin egen kalender og at der derfor var afbud fra Manu Sareen.

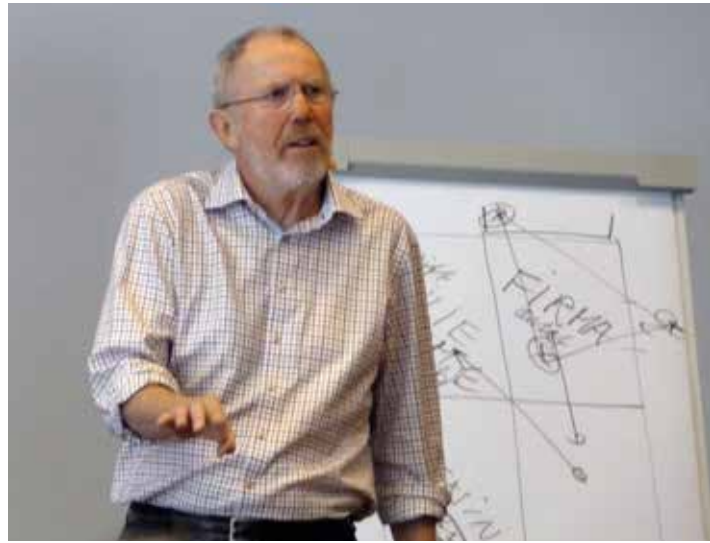
Inge Lise Pedersen gav i stedet sit eget bud på fremtidens kirkegård. Folkekirken er den eneste institution, der endnu ikke har foretaget strukturændringer, som det f.eks.

er sket med kommunesammenlægningen. Folkekirken står derfor over for nogle tydelige udfordringer, med et øget ressourceforbrug og lukningstruede kirker. Hvad skal der ske med kirkegårdene omkring de lukkede kirker. Den nuværende fredningslov er ikke tilstrækkelig i forhold til denne problematik, men der er heller ikke midler til, at bevare og vedligeholde dem alle, med deres nuværende udformning.

Der vil i fremtiden heller ikke være midler til, at udvikle alle kirkegårde. Man må se i øjnene, at der kan blive lænere til kirkegården: Hvis der er plads i nabosognet, skal man måske ikke udvide kirkegården lokalt. Der skal laves

Christian P. Kjøller fra Skov & Landskab fortalte bl.a. om udfordrede kirkegårde. Karakteristisk for dem er, at de er uhensigtsmæssigt indrettet og har mange ledige gravpladser. Foto: Steen Andersen.

Nils Villemoes forklarede i underholdende vendinger om samfundets opbygning. Foto: Lene Halkjær Jensen.

langsigtet planlægning for de enkelte kirkegårde: Skal den udvikles eller afvikles...

Er afvikling et problem eller en løsning

Med forskellige indgangsvinkler til emnet, blev sammenhængen mellem ledig plads, økonomi og kirkegårdens udviklingstrin gennemgået.

Klaus Kerrn-Jespersen, Ministeriet for ligestilling og udvikling. En analyse af regnskabstallene for kirkegårdene i 2009, viser faldende indtægter og stigende udgifter. Det er ikke meningen at kirkegårdene økonomisk skal hvile i sig selv, men der skal tages stilling til, hvor mange ligningsmidler, der skal bruges på kirkegårdsdrift. De nye takster, der skal være færdigberegnet pr. 1/9-2012, skulle gerne ændre det økonomiske billede. Et "lyspunkt" er, at dødstallet er stigende frem mod år 2050. Det afhjælper dog ikke tendensen med flytningen fra land til by. På Lolland fraflytter hvert år ca. 800 – 1000 borgere, hvilket svarer til, at der i teorien kunne lukkes 1-2 kirker pr. år. Tendensen afspejler sig også på de tilhørende kirkegårde, der får flere og flere ledige arealer. Og netop de ledige arealer har en negativ indflydelse på kirkegårdens økonomi. Når timekostprisen skal beregnes, vejer antallet af timer til administration tungt. Det taler for, at administrationen samles i større enheder. Til slut blev status på GIAS-projektet fremlagt. Klaus Kerrn-Jespersen lovede, at det ville blive testet grundigt, før det blev introduceret.

Provst Paw Kingo Andersen, formand for Danmarks provsteforening. Et tilbagevendende problem er ønsker om udvidelse af kirkegården, pga. pladsmangel. Erfaringer fra eget provsti, havde dog vist, at pladsmanglen ikke altid var reel. I 8 ud af 10 tilfælde, kunne pladsmanglen løses midlertidigt ved at rydde de nedlagte grave. Det gav tid til en grundigere overvejelse af den enkelte kirkegårds fremtid. Disse overvejelser kan ikke altid foretages af Menighedsrådet eller den lokale graver/ kirkegårdsleder, idet der nogle gange er for stor en personlig involvering. Paw Kingo Andersen talte også om kirke- og kirkegårdslukninger: Vi kan ikke bare fortsætte med at hæve taksterne og egenbetalingen, for at få økonomien til at hænge sammen. Behovet skal vurderes i en større sammenhæng og det kan evt. blive aktuelt at ændre på loven om retten til at blive begravet i eget sogn.

Landskabsarkitekt og ph.d.-studerende, Christian Philip Kjøller, Skov & Landskab, havde inddelt kirkegårdene i 3 grupper og redegjorde for deres karakteristika:

1. De nyere Kirkegårde er karakteriseret ved, at der er få medarbejdere til et stort areal. Gravstederne er forholdsvis få og er samlet i rationelle enheder.
2. De udnyttede kirkegårde har få ledige arealer og der er mange medarbejdere i forhold til arealet, men få i forhold til antallet af gravsteder.
3. De udfordrede kirkegårde er ofte ældre kirkegårde, hvor der er mange medarbejdere i forhold til arealet og antallet af gravsteder. De er ofte uhensigtsmæssigt indrettet og har få aktive grave.

Der var mange der havde fundet vej til Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand. Foto: Jørn Skov.

Palle Kristoffersen fra Skov & Landskab viste eksempler på mulige alternativer til de svampeplagede buksbom. Foto: Lene Halkjær Jensen.

Inddelingen kan beskrive en kirkegårds udvikling over lang tid. Når der er tale om gruppe 3; de udfordrede kirkegårde, kan man enten vælge at afvikle kirkegården eller sørge for, at den udvikler sig, så tilstanden nærmer sig en af de 2 andre, der har en bedre driftsøkonomi. Det er en proces, der kræver grundig planlægning og den skal foregå over lang tid.

Afvikling giver ressourcer til udvikling

Landskabsarkitekt Barbara Joos, Center for Kirkegårde, København, berettede om de langsigtede udviklingsplaner, der er lagt for de københavnske kirkegårde. Områderne/afdelingerne på de enkelte kirkegårde er blevet gennemgået og der er taget stilling til, om den enkelte afdeling fortsat skal benyttes som aktivt kirkegårdsareal, afvikles, eller udvikles til noget nyt. Derved frigøres på sigt arealer til nye tiltag og der frigives driftsmidler til udviklingen af disse. I denne proces er det vigtigt at have fokus på kulturværdierne, som f.eks. bevaring af gamle alleer, beplantninger og hække, der kan danne ramme for en ny udvikling eller bevare karakteren i afviklede områder. En væsentlig ting er, at man er fleksibel i forhold til en langsigtet plan: "Det er tilladt at blive klogere undervejs..."

Landskabsarkitekt Henning Looft, Moos og Looft Landskabsarkitekter, Kolding, vendte ordstillingen og satte dermed spørgsmålstegn ved, om afvikling giver ressourcer til udvikling. De mindre kirkegårde udgør ca. 70 – 80 % af det samlede kirkegårdsareal. De er ofte markant beliggende i landskabet og arkitektonisk veldefinerede. Man

kan kun planlægge 2 -3 generationer frem, idet vi ikke kender den fremtidige begravelsesform. I udviklingen er det vigtigt at holde fast i, hvad der giver gode oplevelser, og sørge for at tilbyde mere af det. Henning Looft kom med nogle enkle tips:

- November-prøven: Er kirkegården også flot på det tidspunkt.
- Plant blomstrende busketter eller pur: De er lette at fjerne, hvis pladsen skal bruges.
- Pas på træerne.
- Bryd Lapidariet op, så det fordeles i mindre enheder rundt om på kirkegården.
- Græsflader skal have definerede kanter.

"Udvikling er at skifte problemerne ud med nogle nye"

Det var påstanden fra Nils Villemoes, tidl. Lektor v. handelshøjskolen i Aarhus. Han havde fået til opgave, at holde konferencens deltagere vågne efter frokosten. Det klarede han med en underholdende gennemgang af, hvordan et samfund er bygget op, dets udvikling og de mekanismer, der regulerer adfærden i samfundet. Det blev til mange pudsige genfortolkninger: Bl.a. blev julen beskrevet som en indendørs havefest og tidens mantra – at man skal være omstillingsparat - fik også et par ord med på vejen: "Fisk har ingen erindringer eller vaner: De er totalt omstillingsparate".

Brug af plejeplaner i den daglige drift

Således opmuntrede, var konferencens deltagere klar til at høre om plejeplaner og erfaringer med brugen af dem.

Landskabsarkitekt og ph.d.-studerende, Christian Philip Kjøller, Skov & Landskab. Den første kendte plejeplan stammer fra 1540 og blev forfattet af Sjællands Biskop, Peder Palladius. Den indeholdt simple retningslinier for, hvordan den græsklædte kirkegård burde se ud. Siden er kirkegårdsanlæggene blevet mere komplekse og det samme gør sig gældende for beskrivelsen af deres pleje. De forskellige elementer i en plejeplan blev gennemgået, og man kan se mere om det på www.altomkirkegaarde.dk

Kirkegårdsleder Jørn Skov, Tønder Kirkegård, fortalte om erfaringerne med udviklingsplanen for Tønder Kirkegård. Det handler om at kortlægge de enkelte anlægs nuværende tilstand og forventede restlevetid. Derefter kan man gå i gang med at lave en plan for de enkelte områder, hvor planen både har et kort og et længere sigte. Dermed har man et godt redskab til at planlægge driften og tilpasse budgetterne til de ønskede projekter.

Det giver et godt overblik over kirkegårdens tilstand og ønskede udvikling og der kan spares megen tid på, at alle har et fælles og veldefineret mål.

Aktuelle trusler mod kirkegårdens planter.

Plantepatolog Iben M. Thomsen og seniorrådgiver Palle Kristoffersen fra Skov & Landskab stod for et indlæg omkring sygdomstruslen i buksbom på de danske kirkegårde.

Iben Thomsen gjorde det klart at det er meget vigtigt at tolke symptomerne korrekt. Er der tale om buksbom grentørre, eller er det den meget problematiske buksbom kvistdød. Er det buksbom grentørre skal man ikke nødvendigvis gå i panik, hvorimod det er OK med lidt panik, hvis det er buksbom kvistdød. I begge sygdomstilfælde er det vigtigt at fjerne syge planter inden maj måned på grund af svampens aktivitetscyklus. Det er vigtigt at skille

sig af med det sygdomsramte materiale på korrekt vis: Ikke noget med kompostering eller blanding med øvrigt affald, som hængemmes på materialepladserne rundt omkring. Buksbom grentørre er således noget man kan forebygge og kurere med en ihærdig indsats, hvorimod buksbom kvistdød er anderledes problematisk. Hvis man får Buksbom Kvistdød (*Cylindrocladium buxicola*) indenfor kirkegårdsdiget, er det nok bedst at kigge sig omkring efter en god erstatning og det kan vise sig at være lidt af en udfordring. Buksbom er uovertruffen som kantplante: Den kan bruges til lave og kompakte hække og der findes ikke meget indenfor planteverdenen, der kan præstere det samme.

Palle Kristoffersen omtalte forskellige alternativer, men reelt er der på nuværende tidspunkt kun et interessant alternativ, nemlig taks (*Taxus sp.*). En sort af *Taxus baccata* er afprøvet i Brande i mere end 10 år. Den er sund og hårdfør og i kraft af den oprette vækst og tætte forgrening, forventer man at den kan bruges som lav hæk lige som buksbom.

De danske kirkegårde vil hermed opfordre producenterne til at arbejde intenst med at finde gode alternativer til den meget gamle kulturplante kantbuchsboom, som har været fantastisk brugbar i mange sammenhænge, både på kirkegårde og alle andre haveanlæg.

Afslutning på Kirkegårdskonferencen 2012

På trods af Inge Lise Pedersens faste hånd ved afviklingen af de enkelte indlæg, var tiden brugt op, og der var kun tilbage at takke for det store fremmøde og ønske god tur hjem.

Det samlede indhold af indlæggene kan ses på www.sl.life.ku.dk ■

Telefon 86 52 17 77 | Mobil 23 32 90 27

Wad
LANDSKABSARKITEKTER A/S

Naturkirkegårde | Udvidelser | Omlægninger | Kirkegårdsinventar

Helhedsplaner til kirkegårde | Plejeplaner

Dr. Margrethes Vej 71 | 8200 Århus N | www.wadlandskab.dk

Kirkegården er vores speciale, kontakt os for referencer eller uforpligtende samtale

Jesper Feldborg Zethner
Indehaver

ZETHNER BYGGERÅDGIVNING APS ■ Skovvænget 18 ■ DK-2970 Hørsholm
■ T 51 28 15 05 ■ E info@zethner.net ■ W www.zethner.net

LANDSDÆKKENDE SKADEDYRSBEKÆMPELSE

af skadedyr på kirkegårde, i kirker og lignende steder

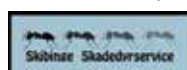
Vi bekæmper skadedyr som hvepse, muldvarp, mosegris, rotter og mus. Indendørs bekæmper vi også borebiller, husbuk og lignende i trækonstruktioner, hvor de kan gøre stor skade. Kontakt os for rådgivning omkring alle former for skadedyr og få et uforpligtende tilbud.

I KØBENHAVN OG NORDSJÆLLAND
Rudersdal Skadedyrsbekæmpelse
Tlf: 29 66 48 52
Mail: info@rdsb.dk
www.rdsb.dk

Rudersdal
Skadedyrsbekæmpelse

**PÅ SYD- OG VESTSJÆLLAND,
SAMT LOLLAND/FALSTER/ MØN**
Skibinge Skadedyrsservice
Tlf: 29251457
Mail: crh@pc.dk
www.friforskadedyr.dk

I NORD/NORVEST JYLLAND
Skadedyrssikring NordVestJylland ApS
Tlf: 22 71 29 49
Mail: va@ssnv.dk
www.ssnv.dk

**I MIDT- OG SYDJYLLAND
SAMT FYN**
Jydsk Skadedyrsbekæmpelse
Tlf: 86 94 34 88 / mobil: 22 30 80 85
Mail: post@j-sb.dk
www.j-sb.dk

HVAD KAN VI GØRE FOR AT KIRKEGÅRDENE BEHOLDER ET PASSENDE PLEJENIVEAU?

af Vagn Andersen, Kirkegårdsleder, Hørsholm Kirkegård
vagn@hoersholmkirkegaard.dk

Sådan kan vore kirkegårde komme til at se ud, hvis vi ikke passer på dem. Fra Brompton Cemetery i Sydvest London.
Foto: Vagn Andersen.

**Hvad vil vi med de danske kirkegårde?
Bør vi ikke sørge for at vores kirkegårdsansatte bliver klædt bedre på – at de får relevante uddannelser og kurser og at vi giver dem mulighed for at indhente relevante informationer.**

På Kirkegårdskonferencen 2012, berørte Inge Lise Pedersen problemet med fremtidens økonomi. Der bliver ikke plads til at vi udvider og udvikler alle vores kirkegårde, så langt kan jeg kun give Inge Lise Pedersen ret. Men kan man ikke komme et stykke i den rigtige retning, hvis der blev brugt lidt flere ressourcer på at dygtiggøre alle vores kirkegårdsfolk. At der blev brugt flere penge på at finde hjælp hos professionelle konsulenter eller kirkegårdsledere. En gang imellem kunne det måske være godt, at få andre ind på den lokale kirkegård og nærstudere hvilken vej man er på vej hen ad. Der er ingen der siger det skal

være noget med en løftet pegefinger – men kun et frisk pust fra en anden kant.

De mange typer af kurser vi har inden for grønne områder og ledelse, vil give vores kirkegårdsfolk nyt blod på tanden – og måske var der en "risiko" for den kirkegårdsansatte eller for den sags skyld også de tilknyttede politikere – fandt bedre og mere hensigtsmæssige måder at pleje og vedligeholde kirkegården på. Tænk hvad valget af rigtige maskiner, planter, styreredskaber mv. kan betyde økonomisk.

Kirkegårdene rammes ofte som de første, når der skal spares

Jeg kan godt frygte, at hvis vi ikke følger op på at dygtiggøre os og finder et passende økonomisk niveau for kirkegårdsdriften, at hele vores kirkegårdskultur kommer til

at ligne kirkegårdene syd for Danmark. Det ses tydeligere for hvert år der går: Vedligeholdelsesstandarden falder på en del af landets kirkegårde. Der er ingen tvivl om at menighedsrådene er blevet mere presset økonomisk. Et af de mest typiske steder besparelserne rammer inden for kirken, er kirkegårdene: Der bliver afsat færre arbejdstimer og færre kroner til indkøb af det nødvendige udstyr, som mere moderne maskiner, værktøj osv.

Men også anlægsmæssigt går det mere trægt nogle steder. Ikke alle steder bliver der tænkt på længere sigt, og ikke alle gravere og kirkegårdsledere får afsat midler nok til at få den nødvendige opfølgings uddannelse, som det også kræver, både inde for det grønne område og ledelse. Vores område udvikler sig også hele tiden, så det kræver opfølgning.

Men måske er dette en påstand, at standarden falder mange steder... Men de af os som har været i faget i mange år, vil kunne genkende påstanden. Vi har selvfølgelig et håb om, at den gradvise tilretning af taksterne, vil gøre sit til at økonomien kommer i bedre balance og at lidt af disse penge bliver afsat til at holde en bedre standard på kirkegården.

Er vi i Danmark klar til tilgroede kirkegårde, og bør vi ikke have råd til at værne om vores helt specielle kirkegårdskultur?

Som fagmand håber jeg jo ikke at vores kirkegårde kommer til at ligne kirkegårdene syd for Danmark, selv om en tilgroet kirkegård, som man finder overalt i Sydeuropa, England og andre steder i verden, også kan have sin charme. Jeg tror bare ikke vi klar til det, her i Danmark. Kirkegårdene i Danmark er kirkens have og er et udtryk for en helt speciel kultur. På mange måder er kirkegården med til at præsentere den danske kirke udadtil, og bør vi ikke i et samfund som Danmark, have råd til at glæde os over smukke velholdte kirkegårde, som vi også betragter som vores lokale parker.

De fleste kirkegårde ledes godt og professionelt, med de muligheder de nu engang har. Men min pointe er, giv nu de ansatte alt den hjælp de skal bruge, for at kirkegårdene skal forsætte med bevare en rimelig standard. For falder standarden, så falder interessen for kirkegården også. Det gælder både for lysten til overhovedet at erhverve et gravsted, men også interessen for at tilkøbe de ydelser, som kirkegården kan tilbyde. Hvis det skulle lykkes for Folkekirken, at jage kirkegårdens brugere væk – ved at holde en lav standard og et ringe serviceniveau - så det bliver opad bakke, at få de flotte kirkegårdsanlæg tilbage. ■

Champost®

www.champost.dk
Tlf. 96 19 18 80

Big Bags
fragtfrit til
modtageren

GRATIS levering*
ved køb af en Big Bags – lige til lågen.
Læs mere på www.champost.dk
*Kun til brofaste øer i Danmark

www.champost.dk

NYHED

"Champost er et godt, let omsætteligt, organisk materiale, der er med til at holde jorden i god kondition."
Karsten Overgård, gartner ved Jesperhus

INSPIRATIONS-UDSTILLING PÅ SCT. JØRGENSBJERG KIRKEGÅRD

af Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Den 12. maj 2012 åbner en udstilling af gravmonumenter på Sct. Jørgensbjerg Kirkegård i Roskilde. Det er ønsket, at udstillingen kan være med til at udvikle gravstedskulturen på danske kirkegårde.

Når udstillingen åbner, vil der være opstillet ca. 50 gravmonumenter. Monumenterne er udført af 13 stenhuggere, en billedskærer og et bronzestøberi.

Peter Stavnsbjerg der er kirkegårdsleder på Sct. Jørgensbjerg og Sct. Ibs kirkegårde er ophavsmand til udstillingen. "Det har været en spændende udfordring at få denne udstilling til at lykkes" fortæller han om det arbejde, der ligger forud for udstillingen. "Det er mit indtryk, at når først de enkelte udstillere har indvilliget i at deltage, har de også lagt en masse arbejde i, at resultatet bliver flot og inspirerende"

Med udstillingen håber arrangørerne på at inspirere og skabe en bevidsthed om nogle af de muligheder der er, for

at sætte et personligt præg på gravstenen.

Udstillingen skal vise, at tanker kan omsættes til former og figurer, hvis man giver sig tid til at tænke over, hvordan den afdøde var og hvordan det kan beskrives. Når tankerne er på plads, kan processen fortsætte i samtale med en håndværker, der forstår at skabe det fysiske udtryk.

Udstillingen kan ses på Sct. Jørgensbjerg Kirkegård frem til d. 31. december 2014.

Menighedsrådet og kirkegårdsleder Peter Stavnsbjerg håber at mange kollegaer med interesse for kirkegårdskultur vil deltage i den officielle åbning af udstillingen, som finder sted

Lørdag d. 12. maj kl. 14.00

på

Sct. Jørgensbjerg Kirkegård

Møllehusvej 120

4000 Roskilde

Koster mindre, end man skulle tro

Du kender vores gode ry og legendariske produktkvalitet, og du ved, at kvalitet koster. Men måske ved du alligevel ikke, hvor billig en John Deere klipper egentlig er.

Besøg din autoriserede John Deere forhandler allerede i dag og få yderligere oplysninger.

KREMATORIEKURSUS

af Jens Dejgaard Jensen,
j dj@hvejsel.eu

Styring og overvågning af røggaskøler og røggasfilter sker via et skærbillede som dette.

Typisk skærbillede fra styring af krematorieovn, hvor temperaturer i ovn, efterbrænderkammer, filter samt skorsten kan følges. Desuden kan ilt (O₂) og kulilte (CO) følges.

Et moderne krematorium med røggasrensning er et industrielt anlæg, hvor mange parametre hele tiden måles og afstemmes efter hinanden. Og hvad skal operatøren gøre, når et eller andet uventet sker?

Efter installation af røggasrensning på næsten alle danske krematorier, var behovet for efteruddannelse stort. Det har DKL, Danske Krematoriernes Landsforening, forsøgt at råde bod på med to kurser i februar-marts.

Kremering i korte træk

Under en kremering sker der følgende trin:

- Forbrænding.
- De 800-1000° varme røggasser afkøles (overskudsvar-

men sælges evt. til fjernvarmenettet).

- De afkølede røggasser renses med aktivt kul og evt. kalk.
- Røgen (som nu er 120-150° varm) ledes ud gennem skorstenen.

Ifølge ingeniørerne er de rensede røggasser renere end den byluft mange af os indånder! De vurderede i øvrigt, at i de nye anlæg skal 80% af opmærksomheden være på røggasrensningen – det er her de fleste parametre skal spille sammen.

Vanskelig proces

Kremering er en meget dynamisk proces, forstået på den

Kurset var tilrettelagt med korte oplæg, samt besøg på Århus Krematorium og Fælleskrematoriet i Kolding. Under besøgene var leverandører (Nederman, Mitab og Flexcon) samt DKLS konsulent, ingeniør Ernst Jensen (tv på billedet), og ingeniør Søren Jepsen med som sagkyndige. Foto: Tommy Christensen.

måde, at forbrændingen undervejs ikke er særlig jævn. Typisk ses et drastisk fald i ilt/stigning i kulilte (CO) 10-15 minutter efter indsætning af kisten i ovnen. Det er når kisten falder fra hinanden og forbrændingen derfor pludseligt tilføres ny næring. Og her drejer det sig om at anlægget er trimmet, så CO-peak'en bliver så kortvarig og lille som muligt. For filtret kan bedst rense røgen, når forbrændingen er så komplet og ren som muligt.

Daglig drift

I det daglige bruger man målingerne af % ilt, % kulilte, temperaturer og tryk i ovn, efterbrænderkammer, filter og skorsten. Når det hele kører optimalt, har målekurverne og kremeringsrapporterne karakteristika, som operatøren skal være bekendt med.

Energiforbrug

Der anvendes meget energi til kremering. Her er det vigtigt at undgå unødvendig tomgangsdrift, og unødvendig nedkøling af ovnen fra dag til dag – det kan f.eks. trimmes ved at mindske undertrykket i ovnen, når den ikke "arbejder".

Sikkerhed

Viden om anlægget og dets komponenter er selvfølgelig af stor betydning – men også at man på de enkelte krematorier har lavet beredskabsplaner: "Hvad gør jeg hvis kisten indsættes så ovnlugen ikke kan lukkes" – "Hvad gør jeg hvis . . .". Ernst Jensen indskærpede at det var vigtigt at enhver vidste hvad man skulle gøre i så fald, og at man havde øvet de aktuelle beredskabsplaner.

Vedligeholdelse

Mange småting skal krematoriernes ansatte selv ordne.

Og her er vigtig viden f.eks. at efterfyldning af kølevand på røggaskøleren skal være specielt procesvand – vandværksvand vil tære og ødelægge ventiler og pumper meget hurtigt. Større ting, f.eks. skift af røggasfiltre, har man normalt teknikere fra leverandøren til at udføre. ■

7.000 VARER - 1 LEVERANDØR

Dan Sand

DNS A/S · TLF: 96 56 41 00 · E-MAIL: INFO@DANSAND.COM · WWW.DANSAND.COM

DANSEKAPELLET PÅ BISPEBJERG KIRKEGÅRD

af Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Bispebjerg Kirkegårds gamle kapel og krematorium fra 1908 lukkede i 2003, da det nye krematorium stod færdigt. Det er nu blevet ombygget til et danse- og bevægelseshus, der har fået navnet Dansekapellet. D. 14. marts 2012 var der officiel åbning af Dansekapellet.

Da Bispebjergs Kirkegårds nye krematorium blev taget i brug den 15. januar 2003, lukkede man samtidig Danmarks ældste krematorium, der ligeledes lå på Bispebjerg Kirkegård. Man stod da med en bevaringsværdig bygning, som det umiddelbart var svært at finde anvendelse for. Den oprindelige del af kapellet, kuppelbygningen og de to små to-etagers sidefløje, blev opført i 1908 og er siden da bygget om og udvidet flere gange.

Ideen til et dansehus kom oprindeligt fra Københavns Kommunes tidligere teknik- og miljøborgmester, Klaus Bondam, som svarede på en henvendelse fra kulturprojektet Dans i Nordvest, der var blevet hjemløse efter at Ungdomshuset rykkede til Dortheavej. Det var også svaret på, hvad man kunne stille op med en nedlagt kapel- og krematoriebygning.

Den kendte kuppelsal er nu omdannet til en dansesal, hvor der både kan øves og etableres mindre forestillinger.

Omkring kuppelsalen, er de tilstødende fløje og mindre sidekapeller indrettet med en større dansesal – En Black box-scene - og tre mindre øvestudios med spejle og barer. Omlædning og badefaciliteter er indrettet i det gamle kapel og krematoriums kælder. Ombygningen er sket med stor respekt for den oprindelige bygnings udformning og resultatet er blevet helt fantastisk flot.

Projektet har i alt kostet 42 mil. kr., der er fordelt med 18 mio. fra Københavns Kommune, 10 mio. fra Bygge- og Anlægsfonden og ca. 13. mio. fra Nordea-Fonden. Arkitektfirmaet Domus har projekteret ombygningen.

Man kan se mere på www.dansekapellet.dk eller læse om selve projektet på Lokale- og Anlægsfondens hjemmeside: <http://loa-fonden.dk/nyheder/pressemeddelelser/pressemeddelelser-2010/pm-2010/nyt-dansecenter-i-gammelt-krematorium>

D. 14. marts blev Dansekuppet på Bispebjerg Kirkegård åbnet. Det smukt ombyggede kapel og krematorium fra 1908, rummer nu et danse- og bevægelseshus, der er et af Nordeuropas største. Foto: Klaus Sletting, s. 18 og billedet th., Henning Sjøstrøm: billedet tv.

Hansen & Kiilsholm

Når man klipper græs med Walker Mower opnår man et klipperesultat nær det perfekte. Desuden kan du reducere din klippetid med ca. halvdelen i forhold til en almindelig havetraktor. Bygget til professionelt brug.

Kontakt os for en uforpligtende demonstration.

Det er ikke til at tro på for man har oplevet det. Derfor tilbyder vi demonstration af Walker Mowers, så du kan opleve hvordan en Walker Mower arbejder: hurtigt og perfekt med eller uden opsamler. Robust, driftssikker og gennemprøvet konstruktion.

Walker forhandles hos:

Leo Rosendal a/s
Røllikevej 17 - 9310 Vodskov - Tlf. 98293222

HN Maskiner
Ballerumvej 104, Brønd - 7700 Thisted - Tlf. 96170555

Kolding Have og Park Maskiner ApS
Merkurvej 27c - 6000 Kolding - Tlf. 75568566

Sønderborg Skov-Park & Have ApS
Grundtvigs Alle 178 - 6400 Sønderborg - Tlf. 74434050

Hansen & Kiilsholm
Skibhusvej 51 - 5000 Odense C - 66117532

Elite Service
Sortevej 25 - 8543 Hornslet - Tlf. 86156302

Sivertsen a/s
Høgevej 7 - 3400 Hillerød - Tlf. 48240411

Ring 20237532 hvis du ikke kan finde en forhandler i dit område. Så kommer vi til dig og laver en uforpligtende demonstration.

Skibhusvej 51 • 5100 Odense C • 66 11 75 32
www.hansen-kiilsholm.dk - mbh@hansen-kiilsholm.dk

**Til store og små kirker -
smalle gange og skarpe hjørner**

**Knækstyrede CATMAN
handytransporter
runder alle hjørner.**

**Hydrostatisk drift -
Servostyring -
Brede kun 80 cm -
Drejelad med hydraulisk
tip.**

**Praktisk skifteladssystem
for jordkasser, løvsuger,
løvcontainer eller andre
redskaber.**

Løvsugere

**mobile - ladmonterede -
bugserede - som skiftelad
container med hurtig tip-
tømning - for traktordrift
nemt omskift fra sugestuds
til slange.**

Alle CATMAN løvsugere har knive til effektiv findeling

Fabrikation: CATMAN - J.N.Jensen & Sønner ApS
6534 Agerskov - Tel. 74833108 - www.catman.dk

EN KIRKEGÅRDSLEDERS OPLEVELSER 1940-45 PÅ HILLERØD KIRKEGÅRD

Anders Rud Blomberg var Kirkegårdsinspektør på Hillerød Kirkegård fra 1940 til 1975. I 1988 nedskrev han sine erindringer om tiden på Hillerød Kirkegård under besættelsen.

Det var en trist og sørgelig tid med mange uhyggelige og modbydelige hændelser, som skulle gøres og helst i dølgsmål.

Den første begravelse af en tysk soldat

Den første begravelse i efteråret 1940 af tyske soldater, var en motorordonnans (gefreiter), som omkom på vejen fra København til Hillerød, da han kom kørende på sin motorcykel og skred ud i et vejsving nær Hillerød. Det var en begravelse i tysk militærstil med store kranse, hornorkester, sørgemarch af en deling soldater og geværskalver. Officerstaler og katolsk præst.

Så gik der et årstid. Så fik jeg ordre fra den tyske kommando her i byen, at kisten med ordonnansen skulle graves op og flyttes til Vestre Kirkegård i København. Personalet på kirkegården gravede så kisten fri, og så kom 8 soldater fra værnemagten, tog den op af graven og sørgede for transport til Vestre Kirkegård i København. Her blev den sat ned i den fælles begravelsesplads for tyske soldater.

Hitlers sidste fødselsdag

Den 20. april 1945 havde jeg et pudsigt tilfælde med en tysk gefreiter og en menig. Jeg kom fra et ærinde i byen og gik over kirkegården op til kapellet for at se, om alt var i orden til en begravelse, der skulle være om eftermiddagen kl. 14. Hvad ser jeg! En tysk underofficer og en menig, en hest og en vogn. Underofficeren og den menige havde luk-

ket bagdøren op til kapellet og læssede mine laurbærtræer på deres vogn. Jeg blev godt gal i hovedet og skruede bissen på og spurgte, hvad meningen var og hvem, der havde givet tilladelse til det. Underofficeren svarede, at det havde gartneren. Så måtte jeg fortælle, at det var løgn, for gartneren og inspektøren var mig. Jeg beordrede ham til at læsse af igen og sætte på plads igen. Når jeg selv skal sige det, er jeg god til tysk takket være lektor Grove og 3 år i Sønderborg, hvor der endnu var 40-50 procent tysktalende. Efter det møgfald han fik, blev tonen en helt anden. Så forklarede han mig, at han havde fået ordre til at skaffe et par laurbærtræer, til at flankere Hitlers billede i anledning af førerens fødselsdag – og i samme anledning kom selveste generalen, den øverstbefalende, til kommandocentralen i Møllestræde. Han ligefrem bad mig om hjælp. Jeg sagde så til ham, at laurbærtræerne kunne han ikke få, men da jeg også gerne ville være med til at fejre Hitlers sidste fødselsdag, bad jeg ham køre ned i gartneriets planteskole. Her gravede vi 2 stk. Thuja pyramidalis (søjlethuja) op og satte dem i to spande, men jeg skulle selvfølgelig have dem tilbage, når festen var forbi. Kl. 16.00 kom han kørende med mine pyramidalis og fik dem gravet ned igen. Jeg spurgte, om det havde været en god fødselsdag. Svaret var: Nej. Generalen var ikke kommet, så det hele havde været omsonst. Han spurgte mig, om jeg troede på venskabet mellem Rusland og England. Jeg svarede, at først måtte krigen have en ende, og det 3. rige kapitulere.

UNDER DEN TYSKE BESÆTTELSE

Tyske flygtninge ankommer til Sandholmlejren, som bevogtes af Frihedskæmpere. Foto fra Nationalmuseets Fotoarkiv.

Den 20. april 1945 kl. 22.00 var jeg med til den sidste nedkastning af våben ved Smørstenen og Ærtelandshuset. Den 20. april glemmer jeg aldrig, Hitlers sidste fødselsdag.

De første flygtninge kommer til Hillerød

Efter at russerne havde invaderet Øst Preussen i 1944, kom der mange civile flygtninge til Danmark – evakuerede fra de forskellige tyske havne ved Østersøen for at sejle til København. Hillerød fik også en tildeling af flygtninge, som blev indkvarteret på Missionshotellet og Luthers Missions Højskole. Ligeledes ankom mange lazarettog med sårede tyske soldater fra tilbagetogene på østfronten. De sårede tyske soldater blev indlagt på Det gamle Sygehus på Sdr. Banevej, som den tyske værnemagt også brugte som kaserne for det detachment, som var stationeret i Hillerød. Der blev malet røde kors på tagene af Det gamle Sygehus.

Mange af de civile flygtninge var trætte og syge af den lange transport, så dødsfaldene begyndte ret hurtigt efter indkvarteringen. Den første var en lille pige på ca. 5-6 år med to lange gule fletninger. Hvordan hun var blevet anbragt i lighuset, véd jeg ikke, men en morgenstund lå hun fuldt påklædt på en af katafalkerne i lighuset. Efter en dag eller to henvendte jeg mig til socialkontoret, men forgæves. Ingen oplysninger. Der kom stadig ingen kiste. Efter 4 dage begravede jeg pigen ved daggry efter at have

svøbt liget ind i en presenning og foret graven med nogen granris. Dagen efter kom hendes moder for at se, hvor hendes datter var blevet begravet. Hun spurgte mig, om datteren var kommet i en kiste. Jeg løj for hende og sagde, det var i orden. Jeg kunne ikke gøre andet, syntes jeg. Moderen var ulykkelig og fortalte, at de havde en dejlig gård i Øst Preussen. Manden var soldat ved østfronten, så hun måtte forlade gården og alt – og havde nu også mistet sin lille pige. Hun fortalte også, at før Hitler, havde de det fredeligt og skønt på gården. Hun forbandede Hitler og hele hans krigsidioti.

Efter som tiden gik døde der mange flygtninge, flest gamle mennesker. Men der blev ikke begravet flere uden kiste, selv om de kun var af pap.

Hillerød kirkegård var i 1940 næsten belagt, så alle blomsterrabatter og deslige blev taget ind til begravelsespladser. Vi var nødsaget til at begrave disse flygtninge i dobbelt dybde for i det hele taget at få plads. Fra 1944-45 begravedes der ca. 69 personer, mest børn og gamle.

23 døde tyske soldater blev læsset af foran Blombergs villa

Efter 5. maj 1945 lå Kulsvierbataljonen, 2. kompagni, i kvarter på Rønhavegården i Allerød. En aften kom min kone cyklende derud og forlangte, at nu måtte jeg hjem.

Anders Blomberg var aktiv i modstandsbevægelsen og var bl.a. med til at hente og skjule våben. Nogle af våbenedkastningerne fandt sted ved Kulsvierstenen i Grib Skov. Foto fra Peter Blombergs kildemateriale.

De 23 døde tyske soldater blev læsset af foran Blombergs Villa på Vibekevej nr. 10 i Hillerød. Foto fra Peter Blombergs kildemateriale.

Hun fortalte mig, at en lastvogn var kommet sent om eftermiddagen og uden videre havde læsset 23 døde tyske soldater af lige uden for vor villa. Heldigvis havde jeg dengang 2 flinke elever i gartneriet. De bar ligene ind på kirkegården, på det nyrhvervede stykke jord fra fru Klinkes have, og fik lagt nogle halmmåtter over dem. Ligene var dog svøbt ind i papirhessian. Jeg fik travlt næste morgen. Der gik to ungarske arbejdssoldater, som var begyndt på den store fællesgrav. Dem sendte jeg tilbage til kasernen, begyndte på fællesgraven – efter aftale med pastor Kiilerich – nede i afd. K, den nye udvidelse. Arealet købte kommunen fra fru Klinkes have, som stødte op til den gamle kirkegård. I løbet af dagen var det hele klaret. Dagen efter kom den katolske præst og læste velsignelsen over de begravede soldater. Kirkegårdskontoret modtog nogle dage senere en liste med navne, fødsels- og dødsdag over hver enkelt begravet samt deres hjemsted i Tyskland. Ordnung muss sein!

Som undskyldning for vognmanden, som læsede ligene af, sagde han til min kone: Nu har jeg kørt hele Nordsjælland rundt fra i morges, fra den ene kirkegård og krematorium til det andet, men er blevet afvist alle steder, så nu vil jeg ikke mere.

Flere soldaterbegravelser

Efter den store fællesgrav kom der mange flere soldaterbegravelser, men de blev lagt i enkelgrave ved siden af fællesgraven. På lazarettet på Det gamle Sygehus døde der mange af de sårede soldater. Så fik jeg meddelelse fra hovedkvarteret, at nu kom der 2-3 døde tyske soldater. De blev kørt fra kasernen på en trækvogn læsset oven på hverandre i hver sin papkiste. Så hældte de, de nøgne lig ned i graven og tog kisterne med til genbrug til næste hold døde. Det hændte, at der var et amputeret ben eller en arm for meget i en kiste. Alt i alt nåede jeg at begrave 60 soldater i den afdeling.

Et selvmord efter kapitulationen

Efter kapitulationen 5. maj 1945 skød den herværende kommandoofficer sig. Han blev begravet ved fællesgraven sammen med de menige. Han var dog i en rigtig trækiste og fik sit eget gravsted. Der var et stort følge af samtlige officerer, men ingen sørgemusik, ingen æressalut og ingen talere. Der blev sat et trækors over alle de begravede soldater med indbrændt navn, fødselsdato og hjemsted. Jeg havde i flere år efter kapitulationen besøg af flere pårørende til de begravede soldater. De ønskede at vide, hvor de lå i graven. Jeg kunne jo kun sige, at

”Nedkuling af døde flygtninge” er der skrevet på bagsiden af dette billede, der er hentet fra Nationalmuseets fotoarkiv. Stedet og dateringen kendes ikke.

Anders Blomberg var tilknyttet Kulsvierbataljonens 2. kompagni, der i overgangsperioden efter krigen havde forskellige bevogtningsopgaver, som statens politistyrker endnu ikke havde mandskab til at klare. Foto fra Peter Blombergs kildemateriale.

det var dér, hvor korset stod. Blandt andre havde jeg i mange år besøg af kommandokaptajns fader. Han var lokomotivfører i byen Hildesheim. Han spurgte mig altid, om jeg mente, at sønnen havde været meget såret. Jeg svarede, at han døde på ærens mark, for jeg nænnede ikke at fortælle ham, at sønnen havde taget sit eget liv.

Russiske kors på de tyske soldaters grav

I sommeren 1946 fik jeg en dag besøg på kirkegårds-kontoret af to russiske embedsmænd (måske fra ambassaden). De var meget brøsig og påstod, at der mellem de tyske soldater var begravet to russiske soldater, hvad jeg benægtede. Ikke desto mindre gik der kun 8 dage, så ankom en lastbil med to hvide marmorgravsten med navn, fødsels- og dødsdag i russiske bogstaver. Uden at spørge satte de gravstenene op mellem de tyske kors. Jeg blev ved med at sige, at det måtte bero på en fejltagelse. Et årstid efter kom de igen og fjernede deres hvide gravsten.

Flytning af de tyske soldater og flygtninge

Jeg passede alle disse soldatergrave i 20 år for egen regning. Holdt det rent og plantede hver sommer en

begonia ved hvert kors. Ikke en øre fra kommunen og intet fra Tyskland. Efterhånden rådne trækorsene og inskriptionen blev ulæselig.

I november 1965 gav kirkeminister Bodil Koch tilladelse til at alle tyske soldatergrave måtte samles på Vestre Kirkegård i København.

Den 13. november 1965 ankom de tyske skeletjægere og gravede skeletter op. Identitetspapirer for hver enkelt soldat; Først det lille ”hundetegn” alle soldater bar om halsen, så tandkort og længdemål på arme og ben. Knoglerne og kranierne blev vaskede og lagt i hver sin plasticpose. Den tyske kommandoofficer, som blev begravet i kiste, havde de ingen papirer på, men jeg kunne fortælle dem, hvem han var. Der var rester af hans uniform, men epauletterne var skåret af. Toppen af hans kranium var savet af og lå ved siden af. Jeg spurgte så, hvorfor man havde savet hans kranium igennem. Svaret var: ”So macht man, wenn man ehrenlos gestorben ist”.

Anders Rud Blomberg døde d. 10. Januar 1991 og er begravet på Hillerød Kirkegård. Beretningen er udlånt af Peter Blomberg. ■

Falcos Neo Barcino falmer ikke

Vedligeholdelsesvenlig støbejernsbænk!

Tendensen går mod mere og mere vedligeholdelsesvenlige produkter og derfor tilbydes Neo Barcino nu som bænk med overfladebehandlet støbejern og sædeplanker af specielt vedligeholdelsesvenligt materiale, betegnet teknisk træ, som har et meget naturtro udtryk.

Falcos Neo Barcino bænk er en populær bænk blandt kommuner, boligselskaber og kirkegårde. Et design, der behager de fleste og lader bænken fremstå som et helt helstøbt og flot produkt.

BLOMBERG – 3 GENERATIONER

af Lene Halkjær Jensen,
lene.bladet@mail.dk

Immanuel Blomberg var graver på Hillerød Kirkegård i perioden fra 1924 til 1940. Foto fra Peter Blombergs kildemateriale.

Både Anders og sønnen Peter Blomberg aftjente deres værnepligt ved Livgarden. Anders Blomberg (bill.) var Kirkegårdsinspektør i Hillerød fra 1940 til 1975. Foto fra Peter Blombergs kildemateriale.

Peter Blomberg var kirkegårdsassistent på Hillerød Kirkegård fra 1960 til 1975, hvor han blev ansat som Kirkegårdsleder på Holmens Kirkegård. Foto fra Peter Blombergs Kildemateriale.

Den 31. januar 2004 gik Peter Blomberg på pension – efter 28 år som kirkegårdsinspektør på Holmens Kirkegård. Dermed blev der sat et punktum for 3 generationer af familien Blomberg på danske kirkegårde. Historien om de 3 generationer af gravere og kirkegårdsinspektører starter i 1875...

Peter Blombergs farfar – Immanuel Johannes Blomberg – blev født i København d. 7. november 1875 som ældste søn af indremissionær Peter Otto Blomberg. Arbejdet som indremissionær medførte, at familien flyttede en del rundt. I perioden fra 1879 til 1898 boede familien i Hillerød.

Landmand og gartner

Som 16-årig gik Immanuel Blomberg i lære som gartner og efter endt uddannelse rejste han i 1895 til England.

I perioden fra 1895 til 1898, havde han ansættelse på gartnerier i England, Frankrig og på Guernsey. Under opholdet på Guernsey var han desuden tilknyttet det 3. Kongelige Guernsey Militærkompagni, som formentlig var en slags hjemmeværn.

Tilbage i Danmark etablerede han sig som gartner og landmand på Enggården i Kagerup og blev i 1900 gift med Ellen Marie Hansen. I 1906 blev Enggården sat til salg og familien, der nu også omfattede 2 børn, rykkede til Hillerød. Om selve flytningen til Hillerød fortælles flg. historie: Immanuel Blomberg turde ikke lade flyttebilen transportere familiens porcelæn. Han valgte i stedet at køre det selv, på en hestetrukket landbrugsvogn. Undervejs mødte han – og hestene – en af datidens få biler. Hestene blev helt hysteriske og vognen med alt porcelænet havnede i grøften og det hele blev knust.

Under besættelsestiden, blev der skjult våben ved klokken i kapellet på Hillerød Kirkegård. Kapellet er siden blevet ombygget og udvidet og har nu status som kirke. Foto: Lene Halkjær Jensen.

Med indvielsen af Skansekirkegården i 1960, blev Anders Blombergs ansvarsområde udvidet betragteligt. Foto: Lene Halkjær Jensen.

Opstart af Blombergs gartneri

I 1908 startede han en blomsterforretning på Torvet i Hillerød og etablerede et gartneri ved Hostrupsvej. I 1912 købte Immanuel Blomberg jorden bag Hillerød Kirkegård og flyttede produktionsgartneriet og forretningen hertil. En af specialiteterne var Blombergs Tomater, der var dyrket fra frø, han selv havde hjembragt fra en studierejse til bl.a. England og Holland. Blomsterforretningen har siden været i familiens eje frem til 2011, hvor Ingerlise Bonderup, der er barnebarn af Immanuel Blomberg, solgte forretningen. På Vibekevej, bag Hillerød Kirkegård, blev der også opført en villa, der kom til at danne rammen for familien i mange år.

Graver på Hillerød Kirkegård

I 1924 blev Immanuel Blomberg ansat som graver på Hillerød kirkegård – Et hverv han havde frem til sin død i 1940. Immanuel Blomberg var et aktivt menneske: Han var medlem af menighedsrådet, byrådet og meget anerkendt for sin viden om lokalhistorien. Han var medlem af FDK's bestyrelse i forbindelse med opstarten af foreningen, samt medlem af bestyrelsen for Foreningen for Kirkegårdskultur.

I perioden 1904 til 1910 fik Immanuel Blomberg og Ellen Marie Hansen 3 sønner. Den mellemste - Anders Rud Blomberg – blev født d. 9. januar 1907. Anders Blomberg aftjente sin værnepligt ved Livgarden og var under sin uddannelse landvæsenselev på bl.a. Rosenholm på Djursland og var forvalter i 3 år på Sønderborg Ladegård. På grund af faderens svigtende helbred, vendte han i 1932 hjem og forpagtede gartneriet, der på det tidspunkt var vokset til at omfatte 8 drivhuse og et blomsterudsalg. I 1934 blev han gift med Doris Bundgaard Pedersen og de fik 4 børn: Peter, Ellen Kirstine, Karen Margrethe og Inger Lise Blomberg.

Næste generation på Hillerød kirkegård

I årene op til 2. verdenskrig var Anders Blomberg tillige assistent hos sin far på Hillerød Kirkegård. Da Immanuel Blomberg, den 30. oktober 1940, i en alder af 65 år, rammes af et hjerteslag og falder død om – midt i en af sine mange aktiviteter – blev Anders Blomberg konstitueret leder på Hillerød Kirkegård. Han blev formelt ansat som graver d. 1. januar 1941. Titlen blev senere ændret til kirkegårdsinspektør.

I modstandsbevægelsen

Under 2. verdenskrig var Anders Blomberg aktiv i modstandsbevægelsen. Han var med til at afhente, skjule og fordele nogle af de våben, der blev nedkastet ved bl.a. Kulsvierstenen i Grib Skov. Nogle af de afhentede våben blev skjult ved klokken i kapellet på Hillerød kirkegård, andre blev gravet ned langs vandrørene i gartneriet. Når våbnene senere skulle fordeles videre ud til modstandsbevægelsen, foregik det bl.a. ved hjælp af en trehjulet cykel: Den blev læsset med våben, som derefter blev skjult under planter. På denne måde kom en del af våbnene til Holmerødgård, hvor planterne senere blev brugt til et haveanlæg. Anders Blomberg var tilknyttet Kulsvierbataljonens 2. kompagni, der i overgangsperioden efter krigen havde forskellige bevogtningsopgaver, som statens politistyrker endnu ikke havde mandskab til at klare.

Gartneriet og arbejdsopgaverne udvides

I årene efter krigen kunne gartneriet fejre sit 40-års jubilæum og det blev moderniseret og udvidet, bl.a. med hjælp fra de Marshall-lån, der kunne hjemtages som et led i genopbygningen af det europæiske produktionsapparat. I 1954 købte Anders Blomberg gartneriet af sin

Peter Blomberg ved familiegravstedet på Hillerød Kirkegård. Han var selv assistent på kirkegården fra 1960 til 1975. Foto: Lene Halkjær Jensen.

Peter Blomberg var Kirkegårdsinspektør på Holmens Kirkegård fra 1975 til 2004. Fra 1983 fik han også ansvaret for driften af Mindelunden i Ryvangen. Foto: Vagn Andersen.

mor og sønnen Peter Blomberg startede i lære i gartneriet. Anders Blombergs arbejdsopgaver blev yderligere udvidet i 1960: Den 1. oktober blev Skansekirkegården i Hillerød indviet. Ansvaret for driften af den nye kirkegård, overgik til Anders Blomberg.

I 1962 blev det vedtaget, at de jordiske rester af de tyske soldater og flygtninge, der blev begravet på de danske kirkegårde under og efter krigen, skulle graves op og samles i 20 mindelunde rundt om i landet. I 1965 var de tyske "skeletjægere" nået til Hillerød. Anders Blomberg var en stor modstander af denne flytning, men erkendte dog, at det var for sent at protestere: "Det var i 1962 vi skulle have protesteret. Nu er tilladelsen givet og vi har kun at rette os efter myndighederne. I øvrigt opfører tyskerne sig på alle måder pænt og diskret" udtalte han dengang til dagspressen. I alt blev resterne af 68 tyske soldater og 70 flygtninge flyttet fra Hillerød til Vestre Kirkegård i København. Anders Blomberg var – som sin far – meget aktiv i Hillerød: Han var formand for Ligningskommisionen, medlem af venstreforeningens bestyrelse og ligeledes aktiv i bestyrelsen for FDK som mangeårig kasserer.

3. generation på Hillerød Kirkegård

I 1967 inviedes Hillerød Kapelkrematorium på Skansekirkegården og i de kommende år opstod diskussionen om, hvorvidt driften af kirkegårdene og krematoriet skulle overgå fra kommunen til menighedsrådene. Meningerne var delte og denne diskussion stod på over en længere periode. Det havde ellers ligget lidt i luften, at der kunne blive tale om en 3. generation af Blomberg som kirkegårdsinspektør på kirkegårdene i Hillerød:

Peter Blomberg havde efter endt uddannelse været ansat ved bl.a. Lyngby Parkkirkegård, Sorgenfri Kirkegård og siden 1960 som formand på familiens gartneri og assistent hos sin far på Hillerød Kirkegård.

Anders Blomberg tog sin afsked d. 1. juli 1975, men kom dog til at fortsætte i stillingen året ud – indtil den fremtidige drift af kirkegårdene blev afklaret. Stillingen som Anders Blombergs efterfølger blev – grundet usikkerheden om den fremtidige drift - ikke slået op og Peter Blomberg søgte i stedet stillingen som Kirkegårdsinspektør på Holmens Kirkegård, hvor han tiltrådte den 1. juli 1975.

Produktionsgartneriet lukkes

Med stillingen på Holmens Kirkegård fulgte også en embedsbolig. Peter Blomberg, der i 1959 var blevet gift med Kirsten Kjølner, flyttede derfor til København med deres 2 børn.

Han kunne ikke længere deltage i driften af gartneriet og hans søster, Inger Lise Bonderup, overtog blomsterforretningen. I de kommende år blev produktionsgartneriet afviklet: Hillerød Kommune købte i 1976 villaen og produktionsgartneriet for at få plads til opførelsen af en materialegård til kirkegårdens drift, der forblev i kommunens regi. Anders Blomberg fik en 5-årig lejekontrakt på villaen og blomsterforretningen og i 1980 rykkede blomsterforretningen derfor til nye lokaler. Villaen blev efterfølgende brugt til bl.a. kirkegårds kontor og mandskabsfaciliteter for de ansatte på Hillerød Kirkegård. I dag rummer villaen en børneinstitution og det øvrige areal har siden været anvendt til forskellige formål: Bl.a. parkering, regnvandsbassin og en børneinstitution mere.

Holmens Kirkegård og Mindelunden

Peter Blomberg forestod de kommende år en omlægning af Holmens Kirkegård, der nænsomt blev tilpasset det øgede behov for urnegrave, samtidig med at de mange mindesmærker og den traditionsrige historie skulle bevares og respekteres. Driften blev mekaniseret og rationaliseret, hvilket også fik en positiv effekt på kirkegårdens økonomi. I 1983 overdrog Kirkeministeriet ansvaret for driften af Mindelunden til Holmens Kirkegård og Peter Blomberg: "Kirkeministeriet bad mig om at udregne et tilbud på, at Holmens Kirkegård overtog driften af Mindelunden" fortæller Peter Blomberg. "Det var alt sammen meget tys-tys; det måtte ikke komme ud, at der blev indhentet tilbud på, at overtage driften fra Københavns Kommune". I årene derefter blev også Mindelunden forskønnet og driften omlagt.

Ansvaret for Mindelunden omfatter – ud over driften – også deltagelse i planlægningen og afviklingen af den årlige mindehøjtidelighed i forbindelse med Danmarks befrielse og også større arrangementer, som f.eks. Bill Clintons besøg i Mindelunden i 1997. Disse aktiviteter har bl.a. indbragt Peter Blomberg sølvmedaljen i ordenen "Den storhertugelige egekron" fra Storhertug Jean af Luxembourg og en hilsen fra Bill Clinton.

Da Peter Blomberg gik på pension i januar 2004, blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog og modtog Ridderkorset.

Historien slutter med Peter Blomberg

I menighedsrådsformandens afskedstale til Peter Blomberg lød det bl.a.: "Du er ikke en højrøstet mand med store armbevægelser og drastiske tiltag, men derimod en kompetent og stilfærdig skikkelse, som opnår resultater gennem den professionelle respekt, der står om dig og den venlighed og hjælpsomhed du altid viser andre". Denne beskrivelse synes at have været kendetegnende for alle 3 generationer af Blomberg i deres virke på de danske kirkegårde.

Hermed slutter også historien om de 3 generationer af Blomberg; idet ingen af Peter Blombergs børn har valgt at fortsætte indenfor den samme branche.

Kilder:

Kildematerialet er udlånt af Peter Blomberg, der også har stået til rådighed med yderligere oplysninger og en rundvisning på Hillerød Kirkegård. ■

www.kantdesign.dk

SLIDSTÆRK KANTSKÆRER TIL BÅDE STORE OG SMÅ OPGAVER

- Leveres med Stjernesvær og 35 mm fræser skær

**SE MERE PÅ
WWW.KANTDESIGN.DK
ELLER RING 6080 7010**

info@kantdesign.dk | www.kantdesign.dk

Vi har et bredt sortiment og er leveringsdygtige i:

- Buske, træer og stedsegrønne til mange forskellige formål
- Rhododendron i varierende typer med smukke farver
- Roser, stauder, græsser og bunddække i en bred farvepalet

Alle planter leveres i høj kvalitet og det er altid muligt at få et godt tilbud på større planteleverancer.

Vejenbrød Planteskole ^{AS}

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77 - Fax. 48 28 01 96
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Fleksibel og effektiv - året rundt

Lige gyldigt hvilken af vores redskabsbærere, der er den rigtige til netop dine opgaver, repræsenterer Belos kvalitet fra inderst til yderst. Vi har nøje udvalgt motorer, der bl.a. sikrer høj driftsøkonomi og minimal forureningsgrad. De ergonomisk udformede førerkabiner medvirker til, at brugeren ikke bliver træt eller ukoncentreret - heller ikke den sidste time på en lang arbejdsdag.

Kärchers professionelle service og vedligeholdelse sikrer lav risiko for nedbrud, lang levetid, og gør det dermed til en yderst rentabel investering. Hurtige og problemfrie skift imellem forskellige redskaber betyder effektive arbejdsdage med lave timeomkostninger - året rundt.

Find den nærmeste Belos forhandler på www.belos.dk

Belos kraftkar af en redskabsbærer som også er feje/sugemaskine.

Trans Pro 3440

- Kubota motor 34 HK Turbodiesel
- Hydraulisk 4-hjulsdrift
- Meget rummelig førerkabine
- Markedets bedste feje/sugeanlæg
- A/C standard
- 360° panorama førerkabine
- Lavt lydniveau: 79 db
- Stort tilbehørsprogram

Priser fra kr. 209.995,-

Optimale fejeresultater

Effektiv vedligeholdelse

Driftssikker til vinterbrug

Belos redskabsbærere har eksisteret som mærke i Danmark i mere end 25 år og har som importør af de svenskproducerede maskiner stået for kvalitet og driftsikkerhed. I marts 2011 blev Belos overtaget af Kärcher A/S, der er et datterselskab i Kärcher koncernen med hovedsæde i Tyskland og en omsætning på 1,5 mia. euro. Koncernen er repræsenteret i 192 lande, har 50 datterselskaber og 9.500 medarbejdere på verdensplan. Fusionen imellem Belos og Kärcher er ideel: Belos har en lang tradition for udvikling og salg af redskabsbærere til bl.a. den grønne sektor og Kärcher har lang tradition for produktion af rengøringsmaskiner til både det professionelle marked og hobbysegmentet.

Rekvirer Belos brochurer på tlf. 70 20 66 67.

Kärcher Group

ÆNDRING AF GRAVSTEDERS FREDNINGSTID

af Jørn Skov,
tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Hvis fredningstiden på kistegrave skal ændres, skal der udarbejdes en ny vedtægt for kirkegården. Vedtægten kan først godkendes af Provstiet, når der er indhentet en udtalelse fra embedslægen. Fra Ribe Kirkegård. Foto: Vagn Andersen.

Som en følge af de stigende takster, har flere Menighedsråd i Tønder Provsti ønsket at sænke fredningstiden på kistegrave. I det følgende gennemgås reglerne for flytning af lig og ændring af fredningstider

Embedslægen

'Embedslægerne følger sundhedstilstanden i befolkningen og yder rådgivning i spørgsmål om sundhed, social- og miljømedicin til staten, regionerne og kommunerne'. Dette citat er fra Sundhedsstyrelsens hjemmeside. Denne opgave påvirker driften af kirkegården i 3 forhold.

Udsættelse af jordfæstelse og ligbrænding

Ifølge bekendtgørelsen om begravelse og ligbrænding § 14, skal begravelse og ligbrænding ske inden 8 dage fra dødsfaldet. Sundhedsstyrelsen (Sundhedsstyrelsens hjemmeside) finder, at de lokale begravelsesmyndigheder kan forlænge fristen for begravelse og ligbrænding i op til

14 dage, såfremt den afdøde opbevares i et lokale, med en rumtemperatur på ikke over 4 grader C, indtil kort før begravelsen eller ligbrændingen. Skal der ske en yderligere udsættelse ud over 14 dage, skal der altid indhentes en udtalelse fra embedslægen.

Flytning af et begravet lig

I vejledning om flytning af lig og urner fremgår det, at en flytning af et tidligere begravet lig, kun kan finde sted i særlige tilfælde med biskoppens tilladelse. Tilladelsen kan kun gives efter at der er indhentet en udtalelse fra Embedslægen. Betingelserne fremgår af vejledningens stk. 2, citat: 'Lig må kun flyttes, når ganske særlige omstændigheder taler for det. Det skyldes hensynet til gravfreden, men også sundhedsmæssige forhold og etiske hensyn har betydning. Tilladelse bør kun gives i ganske særlige tilfælde som for eksempel: – Hvis det skyldes en fejltagelse, at den afdøde er blevet begravet i det pågældende gravsted.

– Retten til et gravsted ikke kan fornyes. Som følge af at en del flygtninge opholder sig i Danmark, kan det være et ønske, at der i forbindelse med en begravelse gives en forhåndsgaranti om, at liget på et senere tidspunkt, når forholdene i hjemlandet gør det muligt, kan blive flyttet til en grav i hjemlandet. I disse ekstraordinære tilfælde bør der udvises åbenhed over for ønsket om en sådan forhåndstilkendegivelse’.

Ændring af fredningstiden

I forbindelse med indførelsen af de nye takster for kirkegårdenes ydelser, har en mindre håndfuld menighedsråd i Tønder Provsti ønsket, at reducere fredningstiden for ki-

ster fra 30 år til 25 år. Det skete med baggrund i, at de hidtidige fredningstider mere byggede på tradition end på det sundhedsmæssige grundlag. Lovgrundlaget er beskrevet i ”Lov om Folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde”, hvor der i § 13, fastsættes en minimum fredningstid for kister på 20 år og for urner på 10 år. For at ændre fredningstiden skal der udarbejdes en ny kirkegårdsvedtægt, indeholdende den nye fredningstid. Vedtægten skal godkendes af stedlige provsti. Godkendelsen kræver, at Provstiet indhenter en udtalelse fra Embedslægen, der kan danne grundlag for godkendelsen af kirkegårdsvedtægten. I det aktuelle tilfælde har det medført, at fredningstiden blevet nedsat på de berørte kirkegårde. ■

WITTENBERG
PLANTESKOLE

Dorrit & Palle Andreassen
Nørremarksvej 54
5690 Tommerup
CVR 61077014
Tlf 64 762270

Thuja & Buksbomhæk

til kirkegårde.

Se priser og aktuelle størrelser på:

www.wittenbergplanteskole.dk

 Lyng Naturgødning ApS

e-muld

Muld • Spagnum • Barkflis • Træflis
Topdressing • Grus • Granitskærver

Levering med lastbil eller afhent selv
Container udlejning

- også
i bigbags

www.l-n-g.dk

Slangerupvej 16 · 3540 Lyng · 48 18 73 50

Stangsakse

ARS

Beskæringsudstyr

SITAS.DK · 44 65 05 65

Knivtandsave

Topsave

GIANT D204SW

- Motor 20 hk
- Løftekraft 1100 kg
- Egenvægt 1000 kg
- 4 hjulmotorer med el-hydraulisk diff.spærre
- Parallelføring på løftearm
- Frem/bak i joystik

**Brdr. Holst
Sørensen A/S**

6760 Ribe
tlf. 76 88 44 00
www.bhsribe.dk

Kontakt Julius Bjerg på 40 33 26 61

STAMA Maxi El Truck 48v
Støjsvag og miljørigtig dansk produceret knæktruck med galvaniseret tiplad og oplukkelige sider og forsmæk. Servostyring og lille venderadius. Med affjedret sæde

STAMA Multi El Truck 48v
Dansk produceret kvalitetstruck med bl.a. lille venderadius, servostyring og værktøjskasse. Optimal udnyttelse af batterier samt digital multi instrument som standard

STAMA Minilæsser D330
Markedets mest manøvredegtige minilæsser. Fås med stort tilbehørsprogram og ses her med sugekasse med hydraulisk tømning

K-Vogn model 1000 T3
Monteret med 13 hk suger. Fleksibel og smidig løsning til din el truck

GMR

STAMA Løvsuger
Forbedret model med bl.a. vendbart betjeningshåndtag og kompakt holder til sugeslange. 4 kraftige hjul sikrer stabiliteten på ujævnt underlag

Se flere nyheder og maskiner på vores hjemmeside

www.gmr.dk

STAMA

STENSBALLE

NESBO

Super tilbud på Thuja occ. 'Holmstrup'

Vi har et stort parti Thuja occ. 'Holmstrup' som er klar til salg. Derfor sælges de til en særlig god pris. Holdet består af brede og kompakte hækplanter på 25-30 cm. i 10 cm potter.

v. 300 stk. 12,50 kr./stk. spar over 20%
v. 1000 stk. kun 10,00 kr./stk. spar 35 %

Nygaards Planteskole

Kongeåvej 10 - 6600 Vejen - 75 36 60 88
www.nygaardsplanteskole.dk

PYNTE-GRUS

til gravsteder og gange m.m.

Brune søsten (runde) i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Blå søsten (runde) i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Sand/muld 0-3 mm

Leveres i store og små partier

Leveres også i bigbag

Østerild Grusværk

v/Gert Agesen, Bromøllevej 15, 7700 Thisted
Tlf. 97 98 53 35

SUVERÆN !

Det kan godt være, at jeg ikke er stor
... men jeg er meget effektiv

KAMPAGNETILBUD

Kubota KX019-4 minigraver (2 tons)
inkl. 2 års garanti, radio, rotorlys, mekanisk hurtigskifte og fri service*

DKK 188.500,-

Mulighed for teleskoparm (ekstra udstyr)

Se leasingeksempel og flere tekniske specifikationer på www.loewener.dk - eller kontakt os på 43 200 399

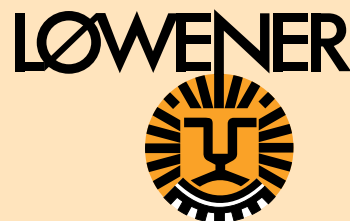
* max 2 år/2.000 timer. Prisen er ekskl. moms og ab lager Glostrup/Stilling.

V. Løwener A/S

Postboks 1330 • Smedeland 2 • DK-2600 Glostrup
Tlf. +45 43 200 300 • Fax +45 43 430 359
E-mail: vl@loewener.dk • www.loewener.dk

Servicecenter Stilling

Niels Bohrs Vej 31 C • 8660 Skanderborg
Tlf. +45 86 982 288 • Fax +45 86 981 952

♥ DEN LYSTIGE KIRKEGÅRD

af Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Stan Ioan Patras' gravsted på den "Lystige Kirkegård". Han startede traditionen med de farverige gravminder. Foto: Romanta, GNU Free Documentation Licence.

De farverige Basrelieffer beskriver den afdødes erhverv, måden de døde på eller noget andet, som vedkommende var kendt for.

Byen Sapanta ligger i det nordlige Rumænien. Den er mest kendt for sin "Lystige Kirkegård" Cimitirul Vesel. Alle gravminderne på kirkegården er lavet af egetræ og malet i klare farver, med en særlig blå kulør som grundfarve. Hvert gravminde har et basrelief, der beskriver den afdøde; det kan være deres erhverv, måden de døde på eller noget andet, der beskriver den afdødes fortrin eller fejl. De afdøde beskrives også med små epitafier på hvert gravminde. Traditionen blev startet af Stan Ioan Patras i midten af 30'erne. Han var en lokal billedhugger, maler og lyriker. Med de farverige gravminder, blev det hans livsværk at fortælle om indbyggernes liv, bedrifter og død. Traditionen føres videre af hans elev, Dumitru Pop Tincu. Der er nu omkring 800 malede gravminder på kirkegården og hvert år kommer ca. 10 nye til.

*Underneath this heavy cross
Lies my mother-in-law poor
Had she lived three days more
I would be here and she would read
You that are passing by
Try not to wake her up
For if she comes back home
She'll bite my head off
But I will act in the way
That she will not return
Stay here my dear
Mother-in-law.*

Cameleon fra ELIET®

In harmony with nature

Kompakt løvsuger med stor aftagelig opsamlerbeholder.

- 5,5 hk. B&S motor
- 700 ltr. opsamlerkasse med hjul
- std. 200 mm / 2 m. sugeslange
- **Vejl. pris. 21.000,- (26.250,-)**

ELEFANT - SNABEL

DET ERGONOMISKE OPHÆNG:
Flytter vægt fra arme og skuldre til resten af kroppen. Nu med en ny bæresele, som støtter bedre på ryg og lænd.
Vejl. pris: 2.716,- (3.395,-)

Flex
TRADING A/S
-meget mere end du tror!

Hvidemøllevej 9-11
8920 Randers NV
tlf. 89 14 14 89
salg@flextrading.dk

Stort udvalg i kantskærere.
se mere på www.flextrading.dk

Professionel rød-, stød- og stubfræsning gennem 30 år

Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

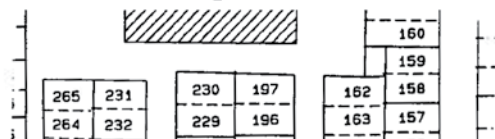
Træ
-beskæring
-plantning
-fældning
-flytning
rodfræsning og rådgivning

KS Tree Care ApS
Ingegårdsvej 11 · 4340 Tølløse
Fax: 59 18 69 77
www.ks-treecare.dk
E-mail: ks@ks-treecare.dk

Steen Kristensen Tlf.: 59 18 50 77
Kim Poulsen Tlf.: 43 45 11 90

Kirkegårdskort

- Opmåling
- Korttegning med EDB
- Informationssystemer
- Fremtidssikring
- Rådgivning
- Nummerering
- Protokoller

Landinspektørcentret A/S

Nygade 46, 7400 Herning, Tlf. 97 123688

FRA MINISTERIET FOR LIGESTILLING OG KIRKE:

ANVENDELSE AF PESTICIDER TIL UKRUDTSBEKÆMPELSE PÅ FOLKEKIRKENS OMRÅDE

Ministeriet
for Ligestilling
og Kirke

8 % af de adspurgte Menighedsråd, oplyser at der anvendes pesticider på arealer med Kæmpebjørneklo eller andre invasive arter. Foto: GerardM, GNU Free Documentation Licence.

Miljøstyrelsens undersøgelse af pesticidforbruget på offentlige arealer i 2010

Miljøstyrelsen har i slutningen af december 2011 offentliggjort en rapport om pesticidforbruget på offentlige arealer i 2010. Det fremgår af rapporten, at pesticidforbruget på de offentlige arealer i 2010 var på 3.092 kg. aktivstoffer. Rapporten kan læses på Miljøstyrelsens hjemmeside www.mst.dk.

Undersøgelsen af pesticidforbruget har fundet sted på baggrund af en aftale mellem staten, regionerne og KL om fortsat afvikling af brugen af plantebeskyttelsesmidler på offentlige arealer. Folkekirken er ikke en del af denne aftale om afvikling af pesticidforbruget, men har frivilligt valgt at sige ja til at deltage i undersøgelsen, og lade forbruget opgøre. Det er første gang, at folkekirken deltager, hvorfor det ikke er muligt at sammenligne folkekirkens pesticidforbrug over tid.

Menighedsrådene blev i slutningen af august 2011 tilsendt et elektronisk spørgeskema om brugen af pesticider, og der var 51 pct. af de adspurgte menighedsråd, som valgte at deltage i undersøgelsen.

Pesticidforbruget på de folkekirkelige arealer udgjorde for de 951 menighedsråd (51 pct.), som besvarede spørgeskemaet, 114 kg. aktivstoffer i 2010.

Af undersøgelsen fremgår, at 76 pct. (719) af de menighedsråd, der svarede fuldstændigt har udfaset brugen af pesticider. 24 pct. (232) af menighedsrådene oplyser, at de anvender pesticider, herunder oplyser 8 pct. (76), at der anvendes pesticider på arealer med Kæmpebjørneklo eller andre invasive arter, og 16 pct. (156) af menighedsrådene oplyser, at der anvendes pesticider på flere forskellige typer af arealer eller anlæg.

I anledning af den offentliggjorte rapport, skal Ministeriet for Ligestilling og Kirke benytte lejligheden til at orientere om reglerne for anvendelse af pesticider på folkekirkens område, for derved at højne fagligheden og bevidsthed blandt foreningens medlemmer.

Folkekirkens regler om anvendelse af pesticider som ukrudtsbekæmpelse

I det daglige er det menighedsrådene, der for de selvejende kirker og kirkegårde sørger for, at det sikres, at kirker og kirkegårde giver de bedst mulige rammer for det, som de skal bruges til i dag. Mange kirkegårde arbejder særdeles aktivt på at sikre en diversitet i kirkegårdenes beplantninger, idet beplantningen og variationen i indretningen har stor betydning for en kirkegårds særpræg.

På det folkekirkelige område, har ministeriet selvstændigt fastsat nogle regler vedrørende anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler, som skal efterleves i det daglige arbejde.

Kirkegården og kirkegårdens diger, herunder digernes fod

Det er herefter ikke tilladt at bruge kemiske midler til ukrudtsbekæmpelse på folkekirkens kirkegårde. Dette følger af § 18, stk. 1, i bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.

Der må endvidere ikke anvendes kemiske midler til bekæmpelse af ukrudt på disse kirkegårdes diger og på digernes fod. Dette er fastsat i § 18, stk. 2, i bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.

Folkekirken bruger mange ressourcer på, at anvende og udvikle alternative metoder til kemisk ukrudtsbekæmpelse. I forhold til de arealer m.v. på folkekirkens område, hvor der således ikke gælder et generelt forbud mod anvendelse af pesticider, skal ministeriet indskærpe, at man så vidt muligt søger at anvende alternative bekæmpelsesmidler, i det daglige arbejde. Dette gælder f.eks. for sognegårde uden for kirkegården, præstegårdshaverne og landbrugsejendommene. ■

Den samlede rapport om pesticidforbruget på offentlige arealer kan ses på:

<http://www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2011/12/978-87-92779-66-3.pdf>

Carsten Ellegaard, Nis Vilhelm Benn og Jesper Kjølholt, 2011: Undersøgelse af pesticidforbruget på offentlige arealer 2010, Miljøprojekt Nr. 1399, 2011, Miljøstyrelsen.

www.mst.dk > Publikationer > December 2011.

Se mere på:

Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, BEK nr. 1238 af 22/10/2007.

www.retsinformation.dk.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=105292>

Vejledning om brug af kemiske bekæmpelsesmidler på folkekirkens kirkegårde, VEJ nr. 12025 af 26/03/1993. www.retsinformation.dk.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=72834>

Bruger af pesticider, Miljøstyrelsens oversigt over regler.

www.mst.dk > Virksomhed & myndighed > Bekæmpelsesmidler > Pesticider > Professionel bruger.

http://www.mst.dk/Virksomhed_og_myndighed/Bekampelsesmidler/Pesticider/Bruger+af+pesticider/

Ministeriet for Ligestilling og Kirke indskærper, at det ikke er tilladt at bruge kemiske midler til ukrudtsbekæmpelse på folkekirkens kirkegårde, på kirkegårdenes diger eller på digernes fod. Dette følger af § 18, stk. 1 og 2, i bekendtgørelsen om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde. Bekæmpelse af insekter og svampesygdomme er dog tilladt.

Foto: Lene Halkjær Jensen

Makita®

Skov & Have maskiner ...naturligvis

NÆSE-
BESKYT-
TELSE

BUH550RDE
HÆKKEKLIPPER
Leveres inkl. 2 stk. akku og lader

5.895,-
(4.716,-)

HUSK!
BATTERIET
ER FULDT
OPLADET PÅ
KUN 22 MIN.

BUH550Z
HÆKKEKLIPPER
Leveres uden akku og lader

2.395,-
(1.916,-)

DREJ-
BART
HÅNDTAG

1 BATTERI - 7 MASKINER
SE PROGRAMMET HOS DIN FORHANDLER

- STØJSVAG
- MILJØVENLIG
- MINIMAL VEDLIGEHOOLD

NYHED!
BLM430RD
AKKU PLÆNE-
KLIPPER 36V
forventet lev.
maj 2012

Fuchs og AVANT staldkat

**Årlig besparelse
på flere hundrede
arbejdstimer!!**

- DANMARKS MEST FLEKSIBLE MINILÆSSER....
Over 100 forskellige redskaber på lager.

Priser fra kr. 85.000,-

Se også vores store udvalg
af brugte maskiner på.
www.sorring-maskinhandel.dk

Snekost

Rendegraver

Rotorklipper

Hækkeklipper

Trailer

Løvsuger

Kom til Sorring og se alle modellerne og det store redskabsprogram.
Vi har det hele på lager. Du får selvfølgelig din kørsel godtgjort når du køber en maskine.

SORRING MASKINHADEL A/S - JYLLAND/FYN: Tlf.: 86 95 75 22 - SJÆLLAND/ØERNE Tlf.: 59 65 60 37

www.sorring-maskinhandel.dk info@sorring-maskinhandel.dk

Herning Kirkegård

- Pyntesten
- Granitskærver
- Granit produkter
- leveres efter mål
- Støbe-/flisesand
- Strandsand
- Stabilgrus
- Støbemix
- Harpet muld m.m.
- Fibertext

Stort lager...

I 1986 blev Midtjysk Mørtelfabrik startet af 8 muremestre fra Herning.
I dag er der ca. 80 andelshavere, det er trælasthandlere, murere, anlægsgartnere og entreprenører.

Midtjysk Mørtelfabrik producerer mørtel og beton. Vi sælger også belægningssten, granitprodukter m.m.

Vi har specialiseret os i granit produkter som kantsten, chaussesten, brosten, granittrapper og mange andre granit produkter.

Midtjysk Mørtel kan inden for få dage levere harpet muld, støbemix, kirkegårds grus, granit skærver, sand og stabilgrus m.m.

Vi kan levere i big-bag eller i hele læs.

Vi opsækker også for andre firmaer. Størrelsen på sække er fra 2 L til 80 L.

Kik ind på vores hjemmeside eller ring og få et uforpligtende tilbud.

**MIDTJYDSK
MØRTELFABRIK**
AMBA

Sandagervej 32 · 7400 Herning · Tlf. 9712 9191
www.mm-herning.dk

POUL STAHL- SCHMIDT

Den 1. maj 2012 går jeg på pension. Der er nu gået 26 år, siden jeg startede som kirkegårdsleder ved Skælskør Kirkegård. En epoke med mange udfordringer er afsluttet.

af Poul Stahlschmidt, poulschmidt9@gmail.com
Kirkegårdsleder, Skælskør Kirkegård

Min interesse for kirkegårdsområdet fremkom allerede som barn, idet jeg tog med min far ud for at foretage reguleringer på andre kirkegårde. Det var i kraft af at han var kirkegårdsinspektør og havearkitekt i Næstved. På det tidspunkt var det almindeligt at kirkegårdsinspektørerne havde et bierhverv ved siden af, som f.eks. havearkitekt, evt. med egen tegnestue, eller en planteskole eller entreprenørvirksomhed.

Fra Vilvorde til Norges Landbrukshøgskole

Den 31. marts 1967 blev jeg uddannet som gartner fra Vilvorde Havebrugshøjskole fra planteskole-linien. Planteskole og anlægsgartneri har jeg arbejdet en del med, bl.a. ved Norges Landbrukshøgskole i Ås ved instituttet for dendrologi og planteskoleledelse med planteskoleforsøg, samt med oplæring af elever på Statens Gartnerskole på Dømmesmoen i Grimstad i Norge.

Den 1. maj 1986, blev Poul Stahlschmidt ansat som Kirkegårdsleder ved Skælskør Kirkegård. Det har været spændende at projekttere og anlægge nye afdelinger og følge udviklingen. Foto: Jens Christensen.

Rosenhaven er en græsskråning med pladegravsteder. Her er en beplantning af historiske roser (franske og engelske) med til at give karakter i hele afdelingen. Foto: Jens Christensen.

Nederst mod fjorden er der udlagt urnegravsteder i græs med ølandskanter. Foto: Jens Christensen.

På arboretet i Hørsholm fik jeg min helt store interesse for træer i 1972. Det har fulgt mig siden. Nu er det blevet mit helt store speciale.

Kirkegårdskarrieren startede på Mariebjerg Kirkegård

Min karriere indenfor kirkegårdsdrift startede ved Mariebjerg Kirkegård i 1975. Her stod jeg for hele planteskolens pasning, foruden det øvrige arbejde på kirkegården. I Vejle traf jeg min kone i 1979, hvorefter jeg blev ansat ved Vejle Kirkegårde. Efter at vi havde købt hus i Horsens, blev jeg ansat i 1980 på Vestre Kirkegård i Horsens.

Nye udfordringer på Skælskør Kirkegård

For at få nye udfordringer, startede jeg d. 1. maj 1986 som kirkegårdsleder ved Skælskør Kirkegård. Her har udfordringerne været meget store, med meget pionerarbejde i det bakkede landskab ved fjorden.

Nye afdelinger på kirkegården

Igennem årene har jeg projekteret og anlagt mange spændende projekter med nye afdelinger. Det er netop denne proces jeg har glædet mig over gennem årene. Projekter man selv skaber og så følger udviklingen. Det at man selv sætter sit eget personlige præg på kirkegården.

Af nye afdelinger som jeg har anlagt er:

- Nederst mod fjorden ved "Højen" i afd. IV D, hvor der er udlagt urnegravsteder i græs med ølandskanter.
- En afdeling, hvor der er pladegravsteder med en beplantning af *Cornus mas* og *Tilia cordata*.
- Rosenhaven med en græsskråning til pladegravsteder. Der er en beplantning af historiske roser (franske og engelske)

imellem, til at give karakter i hele afdelingen.

- I den gamle planteskole har jeg også inddraget græsskråningen til gravsteder med 60 gange 40 cm plader. Til beplantning har jeg valgt *Acer palmatum*, *Cornus kousa* og *Magnolia kobus*.

Rosenhaven er nu allerede fyldt godt op. Jeg har nu lavet en ny udvidelse i fortsættelse af den gamle. Pladegravstederne er blevet den mest eftertragtede gravpladstype.

Kirkegårdens historie skal bevares

Da jeg er meget historisk interesseret, har jeg gjort meget for at værne om de bevaringsværdige gravminder. Her har jeg ladet mange af de gamle gravsten blive stående efter sløjfninger af brugsretten. Dermed bliver den gamle stil bevaret, og samtidig kan man aflæse noget lokalhistorie. Det er vigtigt for vores efterkommere, at vi værner om det; vi har plads nok.

Afskedsreception

for
Kirkegårdsleder Poul Stahlschmidt
Fredag den 27. april kl. 12.00 – 14.00
I Skælskør – Eggeslevmagle Sognegård,
Skovvej 1 i Skælskør.

Familie, venner, kollegaer og samarbejdspartnere er hjerteligt velkomne. Menighedsrådet byder på et let traktement.

Kirkegårdsleder – Ishøj

Stillingen som kirkegårdsleder ved Ishøj Kirkegård, der er en bykirkegård med 4 ansatte, opslås ledig pr. 01 MAJ 2012.

Stillingen er en tjenestemandstilling, der er klassificeret i lønramme 28 (skalatrín 36, 38 og 40) med et særligt tillæg (administrationstillæg), grundbeløb pr. 1. oktober 1997 på 3.600,00 kr. årligt, p.t. svarende til 4.718,38 kr. årligt.

Kirkegårdslederen refererer til menighedsrådet, der fungerer som kirkegårdsudvalg, og har det overordnede ansvar for driften af kirkegården. Dette indebærer daglig ledelse af 4 engagerede medarbejdere, kontakt med pårørende i forbindelse med udvælgelse af gravsted og administration vedr. gravsteder i systemet Brandsoft.

Menighedsrådet forventer at du:

- Har en positiv holdning til folkekirken.
- Vil være en loyal sparringspartner for kirkegårdsudvalg/menighedsråd.
- Vil være en åben og uddelegerende leder.
- Har flair for god og seriøs betjening af kirkegårdens brugere.
- Har en uddannelse som enten gartner, jordbrugsteknolog, skov- og landskabsingeniør, hortonom eller tilsvarende uddannelse.
- Har ledelseserfaring.
- Har erfaring med budgetlægning og regnskab.
- Har it-erfaring på brugerniveau (Office) og kendskab til Brandsoft kirkegårdssystem.

Yderligere oplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til menighedsrådsformand & kontaktperson Søren P. Olsen telefon 61 62 93 98. Besøg også vor hjemmeside www.ishøjkirker.dk

Ansøgningen på mail skal sendes til formand@ishøjkirker.dk 15 MAJ 2012 kl. 12:00.

Ansættelsessamtaler forventes gennemført 21 MAJ 2012.

PRAKTISK Udstyr I PROFESSIONEL KVALITET

Felco – Löwe – ARS – Silky – Wolf Garten
& meget andet udstyr til det grønne område

AKTUELT

Gyllebo blodmel mod råvildtbid haves i 1 kg pakninger

Dansk Skovkontor A/S TLF 57 83 01 10
www.dansk-skovkontor.dk

Dansk Skovkontor A/S
Grundlagt 1950

Pro cut

Broch's Pro-cut kantfræser. Verdens nyhed i denne kategori.
Den nemmeste og hurtigste måde at få en bred lige græskant.

DATA: Motor: 4,0 HK Honda
Skærebredde: 8,0 cm.
Skæredybde: 4,5cm.

Styr: Justerbar til begge sider.
Bagaksel: Justerbar til begge sider.
Ekstra udstyr: Lige kniv.

Ring for yderligere information eller demo.

Broch's Maskinhandel - Lars Larsensvej 4 - 7171 Uldum
Tlf. 75 67 80 08 - www.brochs.dk

”EN GOD STAUDE TIL KIRKEGÅRDEN”

af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

2012-2

Waldsteinia ternata – Guldjorbær – danner en smuk, tæt og vintergrøn bund, især i skyggefulde områder.
Foto: Nova, GNU Free Documentation Licence

Waldsteinia ternata - Guldjorbær

Det danske navn guldjorbær skyldes, at arten har gule ”jordbærblomster”, desuden ligner bladene til forveksling løvet hos jordbær. Det botaniske navn har planten fået efter en Østrigsk botaniker Waldstein – Wartenburg. Der findes 5 arter som er udbredt i tempererede områder af den nordlige halvkugle, men vi anvender for det meste kun en, nemlig *W. ternata* som er den langt mest interessante og brugbare. Den er faktisk så brugbar at den blev kåret som bedste bunddækkeplante blandt 125 afprøvede stauder og buske i en række forsøg ved statens forsøgsstationer i 1967 - 76.

Den har vintergrønne blade og trives bedst i halvskygge i skovbundsagtig jord. I april / maj måned springer de guld-gule blomster ud over det grønne løv, et pragtfuldt syn. Man planter dog ikke guldjorbær for blomsternes skyld, da blomstringen er ganske kort, men de friske lysegrønne forårsblade er utroligt smukke i sig selv og skinner således om kap med blomsterne. Hvis man skal skabe en tæppeagtig grøn bund er Guldjorbær uovertruffen og den er så

ensartet tæt voksende, at den er forrygende som afgrænsning af bede eller langs stiforløb, ja man kan nærmest tegne med den på store belagte flader / belægninger m.m.

Guldjorbær er således meget anvendelig på kirkegården, f.eks. som border langs små gravstedsanlæg, urnegravsteder og lign. Eller som grøn bund i det skyggefulde på park- eller skovkirkegården. I staudefodet er guldjorbær en smuk og dekorativ bund for rigtig mange forskellige overstandere, og den tætte bund er vigtig når man taler vedligeholdelse.

Guldjorbær formeres ved deling; store klumper deles i mange småplanter, som når de plantes med ca. 9 – 12 planter pr. m² hurtigt dækker og lukker af for lys og spirende ukrudt. Man oplever ofte at smalle græsribatter og små plæner i det skyggefulde mistrives, her kunne man måske prøve med noget alternativt som guldjorbær. Hvis man selv formerer sine planter er det måske overkommeligt og et forsøg værd. *Waldsteinia ternata* er stensikker og der kan næsten kun siges fordelagtige ting om denne plante, dog ynder den ikke fuld sol og knastør jord og den er heller ikke glad for meget færdsel. ■

KORT NYT

1

Elmetræernes svanesang lyder stadig

I de fleste egne af Danmark, er de store elmetræer stort set et overstået kapitel. De findes dog stadig i Nordjylland, hvor elmesygen endnu hærger.

Elmesygen blev for alvor konstateret i Danmark i 1978, og der blev sat en handlingsplan i værk, der skulle forhindre udbredelsen. I løbet af 90'erne blev opgaven dog uoverkommelig, og de store elmetræer forsvandt fra landskabet i det meste af Danmark.

Elmesygen skyldes en svamp med navnet *Ophiostoma novo-ulmi*. Den spredes med flere forskellige arter af elmebarkbiller, der har en forskellig udbredelse i Danmark. I Østjylland, Nordsjælland og København, hvor der findes 2 arter af den store elmebarkbille, skete udbredelsen af elmesygen meget hurtigt og elmetræerne blev fældet i stor stil i løbet af 90'erne. I Nordjylland er spredningen sket i et væsentligt langsommere tempo. Her findes kun den lille elmebarkbille, og den er ikke helt så effektiv til at sprede elmesygen, som den store elmebarkbille: Den lille elmebarkbille flyver nemlig kun, når det er over 22 grader varmt og næsten vindstille. Det er formentlig en af forklaringerne på, at der stadig findes store elmetræer i Nordjylland.

2

FAKK skal have ny formand

FAKK's nuværende formand, Jørgen Andersen, genopstiller ikke som formand ved det kommende delegeretmøde til juni. Jørgen Andersen har været formand for FAKK siden 2008, hvor han overtog posten efter Niels Bach Nielsen. Jørgen Andersen blev valgt ind i hovedbestyrelsen i 2002 og blev næstformand i 2004.

En langvarig virus på balancenerven har drillet og Jørgen Andersen har derfor valgt at skære ned på opgaverne og bruge kræfterne på Gilleleje Kirkegård, hvor han er kirkegårdsleder.

Den nye formand bliver formentlig Bjarne Rødkjær, der har været næstformand i FAKK siden 2008. Bjarne Rødkjær er kirkegårdsleder på Sct. Hans Kirkegård i Hjørring og er dermed arbejdsmæssig nabo til en anden formand indenfor branchen; nemlig DKL's formand Allan West.

3

Svensk database for træplantninger

Ved Sveriges Lantbruksuniversitet arbejder landskabsingeniøren Johan Östberg med at udvikle og opstarte en landsdækkende database for træer og træplantninger. Formålet med databasen er dels at få ensartede beskrivelser af de registrerede træplantninger og dels at samle oplysningerne på en fælles, tilgængelig måde.

De registrerede træplantninger er bl.a. beskrevet mht. alder, størrelse, trivsel og lokalitet. I og med at beskrivelsen sker ud fra de samme parametre, vil de indtastede data være sammenlignelige. Over en årrække vil databasen blive et godt arbejdsredskab, når man skal vælge træarter til en ny beplantning. Klimaforandringer og alvorlige skadevoldere kan gøre det nødvendigt at afprøve alternativer til de hidtil mest brugte træarter.

På sigt vil der blive hjælp at hente i databasen: Man vil kunne se, hvilke træarter, der med held er plantet andre steder og man vil kunne sammenligne deres vækstbetingelser med de forhold, der gør sig gældende i ens eget område. Hermed kan de enkelte forvaltninger forhåbentlig få et bedre beslutningsgrundlag, hvis der skal plantes mindre kendte træarter. Man vil måske også opleve færre mislykkede forsøg, når man prøver noget nyt.

Kilde: *Kyrkogården (Sverige) nr. 1, 2012*

4

Test et træ

Sådan lyder opfordringen til de svenske kirkegårde...

Den bedste beskyttelse mod klimaforandringer og skadevoldere er mangfoldighed. Henrik Sjöman fra Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp har med sin doktorafhandling lagt op til, at der skal afprøves nye træarter og at erfaringerne skal indsamles og gøres tilgængelige.

Henrik Sjöman har været i Kina, Rumænien og Moldavien, hvor han har søgt efter træer, der vokser under klimatiske forhold, der ligner dem, man kan forvente i Sverige i fremtiden. De træarter, der kunne være interessante alternativer, er blevet udplantet på Alnarps forsøgsarealer.

Han har eksempelvis søgt efter brugbare erstatninger for Hestekastanie, Ask og Elm. Kriterierne for udvælgelsen er bl. a. at de har en tilsvarende vækstform og udtryk, og dermed det samme anvendelsesområde. Som erstatning for Hestekastanie foreslås f.eks. Sølv lind (Tilia tomentosa), Asken kan erstattes af et Pagodetræ (Styphnolobium japonicum) og Elmen med Ungarsk Eg (Quercus frainetto).

De svenske kirkegårde indbydes nu til at deltage i forsøget ved at plante nye træarter og dele erfaringerne med andre.

Kilde: Kyrkogården (Sverige) nr. 1, 2012

5

Ridderkorset til Klaus Frederiksen

I januar i år, blev FDK's formand Klaus Frederiksen udnævnt til Ridder af Dannebrog og fik tildelt Ridderkorset. Det er Klaus Frederiksens indsats gennem mere end 25 år som kirkegårdsleder på Garnisons Kirkegård, hans mange gøremål indenfor det kirkelige regi, både i Danmark og Norden, samt arbejdet som regnskabsfører for flere af kirkerne i København, der har der har ført til udnævnelsen. Et stort og velment TILLYKKE til Klaus.

6

Forslag om landsdækkende begravelsesafgift i Sverige

De fleste svenske kirkegårde hører under Svenska Kyrkan, men kirkegårdenes drift finansieres via en begravelsesafgift, som betales af alle; uanset hvilken trosretning man tilhører. Afgiften fastsættes ud fra de samlede omkostninger til begravelsesvirksomheden i de enkelte kommuner, og afspejler dermed også befolkningsgrundlaget: Udgiften og dermed den procentvise afgift pr. borger, er generelt højest i kommunerne i de tyndt befolkede områder.

Finansdepartementet har nu stillet forslag om, at begravelsesafgiften skal være ens på landsplan. Afgiften skal beregnes som hidtil; men udgifterne skal i stedet opgøres og fordeles på landsplan, så alle kommer til at betale den samme procentvise begravelsesafgift.

Forslaget er sendt til høring i de relevante organisationer. Hvis det bliver vedtaget, skal der foretages nogle ændringer i den nuværende lovgivning, således at forslaget kan træde i kraft den 1. januar 2015.

Kilde: Kyrkogården (Sverige) nr. 1, 2012

7

Velkommen til nye kolleger

Finn Nicolaisen Ernst er tiltrådt som kirkegårdsleder d. 1. november 2011 på Nordborg Kirkegård.

KALENDEREN

7. – 10. maj 2012

På grund af manglende tilmeldinger, er studieturen til Tyskland og Holland aflyst.

7. – 9. maj 2012

Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken

Landsforeningen af Menighedsråd afholder kurset "Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken" på Tune Kursuscenter.

Tilmelding til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33 eller klik ind på vores hjemmeside www.menighedsraad.dk. Du kan læse mere om arbejds miljøuddannelsen på www.kirketrivsel.dk

12. maj 2012

Inspirationsudstilling på Sct. Jørgensbjerg Kirkegård

Kl. 14.00 er der officiel åbning af inspirationsudstillingen, der omfatter ca. 50 gravmonumenter. Udstillingen kan ses på Sct. Jørgensbjerg Kirkegård, Møllehusvej 120, 4000 Roskilde. Se mere herom i bladet.

21. – 22. maj 2012

Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningen for Kirkegårdskultur holder årsmøde i Silkeborg i Århus Stift. Programmet er sendt ud til foreningens medlemmer. Tilmelding senest d. 30. april på brochm@privat.dk eller på tlf. 65 31 02 49.

27. august 2012

Kirkegårdsmesse på Mors

Kirke- og kirkegårdsmessen afholdes for femte gang. Arrangementet finder sted fra kl. 10.00 – 16.00 i og omkring Lødderup kirke og kirkegård på Mors. Se mere herom på www.kirkegaardsmessen.dk

27. – 29. august 2012

Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken

Landsforeningen af Menighedsråd afholder kurset "Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken" på Vejle Center Hotel.

Tilmelding til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33 eller klik ind på vores hjemmeside www.menighedsraad.dk. Du kan læse mere om arbejds miljøuddannelsen på www.kirketrivsel.dk

3. – 5. september 2012

Årsmøde for DKL og FDK

Årsmødet i 2012 afholdes på Hotel Comwell i Kolding.

24. – 26. september 2012

Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken

Landsforeningen af Menighedsråd afholder kurset "Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken" på Tune Kursuscenter.

Tilmelding til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33 eller klik ind på vores hjemmeside www.menighedsraad.dk. Du kan læse mere om arbejds miljøuddannelsen på www.kirketrivsel.dk

22. – 24. oktober 2012

Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken

Landsforeningen af Menighedsråd afholder kurset "Arbejds miljøuddannelsen i folkekirken" på Tune Kursuscenter.

Tilmelding til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33 eller klik ind på vores hjemmeside www.menighedsraad.dk. Du kan læse mere om arbejds miljøuddannelsen på www.kirketrivsel.dk

24. – 26. oktober 2012

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

FDK afholder kurset "Ledelse og det personlige lederskab" (Modul 1). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk

4. – 6. september 2013

Nordisk Kongres i Oslo

Nordisk Kongres i 2013 afholdes på Clarion Royal Christiania Hotel i Oslo. Når det endelige program foreligger, vil det blive sendt ud til FDK's og DKL's medlemmer.

AF-EL-TRUCKS

Lad A-Flensborg i Herning løse
deres interne transportproblemer

Type EL-P-24

- Træk på bærehjul
- El-hydr. tip af lad
- Servicefrie batterier

Kontakt os for
yderligere oplysninger
- demonstration
uden forbindelse

Ny
48 Volt
motortechnologi

Type PM-PARK

- Handy og lille venderadius
- Robust og enkelt opbygget
- Kan også leveres med Honda benzinmotor.

- Miljøvenlig og lydløs
- Lad 90x150 cm. m/hængslede sider
- Større eller mindre typer leveres efter opgave

A. FLENSBORG HERNING MASKINFABRIK A/S
MØRUPVEJ 13 7400 Herning
Tlf. 97126300 Fax. 97221283 www.af-truck.dk

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Klaus Frøderiksen, Garnisons Kirkegård
Tlf. 3542 7951
E-mail: klaus@garnisonskirkegaard.dk

Sekretariat:

Vagn Andersen, Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 - Fax 45 86 41 57
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Danske Krematoriers Landsforening

Formand:

Allan Vest, Hjørring Kirkegård
Tlf. 9890 0555 – 2178 0367
E-mail: allan@hjoerringkirkegaard.dk

Sekretariat:

Hanne Ring
Tlf. 2068 9492
E-mail: admin@dki.dk

Fagkonsulent:

Ernst Jensen, Vibevej 19, 8240 Risskov
Tlf. 8617 4512 – Fax 8617 4775
E-mail: ernst.jensen@dki.dk

Se mere på www.dki.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.000 stk.

Abonnement: Kr. 300,- pr. år

Kontakt:

Lene Halkjær Jensen, Humlebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142 – E-mail: lene.bladet@mail.dk

Udgivelser og deadlines i 2012

Nr. 1, februar 2012	
Nr. 2, april 2012	
Nr. 3, juni 2012	25. maj 2012
Nr. 4, august 2012	20. juli 2012
Nr. 5, oktober 2012	10. september 2012
Nr. 6, december 2012	10. november 2012

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline

Annoncepriser

1 side	kr. 3.500,-
1/2 side	kr. 2.500,-
1/4 side, stående	kr. 1.500,-
1/4 side, liggende	kr. 1.500,-
1/8 side	kr. 1.000,-
Visitkort	kr. 900,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
Priserne er eks. moms.

FRA REDAKTIONEN

Skal vore kirkegårde udvikles eller afvikles. Spørgsmålet blev rejst på årets Kirkegårdskonference. Det er måske ikke FDK-medlemmernes kirkegårde, der først kommer i skudlinjen mht. afvikling. Men udvikles – det skal vi...

Folkekirken kan ikke fortsætte med det samme ressourceforbrug under den nuværende struktur med mange små enheder – Tiden er løbet fra det og der må ske en ændring. Men skal den ændring ske på bekostning af vore kirkegårde? Velbevarede gamle bydele, der ikke er ramt af rationalisering, rummer både charme og en hilsen fra vore forfædre. Men smalle gader og brostensbelagte stræder er sikkert ikke særlig driftsvenlige.

Kan vi ikke gøre det samme for vore kirkegårde? Skal de alle proppes ned i den samme driftsvenlige kasse, i udviklingens og rationaliseringens hellige navn? Kirkegårdene – også de små og uhensigtsmæssigt indrettede – er en del af det kulturhistoriske landskab og det vil være synd, hvis den tidsty-

pisk indrettede landsbykirkegård helt forsvinder. Og hvis ikke rationaliseringerne får udryddet alle kirkegårdenes hække, kan de biologiske udfordringer måske klare resten...

Buksbomkvistdøden hærger og andre nye skadedyr banker på lågen til kirkegården. Vi kan stadig bruge kemiske midler til bekæmpelse af skadedyr og svampesygdomme på kirkegården. Men kan det lade sig gøre at begrænse - eller helt undgå – brugen, hvis vi vælger de rigtige plantearter, ændrer arbejdsgangene på kirkegården osv. Der er mange mulige emner for nye forskningsprojekter, der kunne komme kirkegårdene til gavn.

Et af de kommende numre af KIRKEGÅRDEN bliver et temanummer med emnet "Kirkegård-sanlæg". Det kommer til at handle om både nye og gamle anlæg. Der er således nok at skrive om i de kommende numre af KIRKEGÅRDEN. Til det næste nummer er indleveringsfristen d. 25. maj.

Claudisvej 18, Dk-7430 Ikast, Telefon: +45 86865999, www.jessing.eu, info@jessing.eu

siden 1982

FORNYELSE
MED RESPEKT
FOR TRADITION

Se flere produkter på:
www.jessing.eu

JESSING
aps